

2072

INITIA
RELIGIONIS CHRISTIANAE
INTER HVNGAROS
ECCLESIAE ORIENTALI ADSERTA.

EADEMQVE A DVBIIS ET FABVLOSIS
NARRATIONIBVS
REPVRGATA.

DISSERTATIO
HISTORICO - CRITICA
AVCTORE
GABRIELE DE JUXTA HORNAD
HUNG.

FRANCOFVRTI & LIPSIAE

M D C C X L.

Revisio hunc 1850. jan 16. Debra

REVÉSZ JMRE
KÖNYVTÁRÁBÓL

~~116290~~ 31

116290

[Faint, illegible handwritten text]

CAPVT I.
 INSTITVTI RATIO.

§. I.

um, de initiis religionis Christianæ inter Hungaros, differere nobis sūt constitutum, testimonia & exempla omnia omittimus, in quibus non obscura quidem sinceri cultus divini vestigia obvium est animadvertere, quæ tamen de Hungaris accipi non possunt, verum ad gentes earum regionum, quas ambitu suo Hungaria olim complectebatur, sunt referenda. Sed nec, quo loco apud *Hunnos* antiquos atque *Avares*, quos maioribus Hungarorum plerique omnes nostratium accensent, res Christiana sita fuit, in præsentī dispiciemus. Id quidem ad liquidum ostenditur, *Hunnos* veteres cœlestis veritatis luce non prorsus orbos, *Avares* largo illius jubare fuisse perfusos (a). Quidquid
 A vero

(a) De statu religionis Christianæ in *Pannonia veteri* lucisque, quæ *Hunnis* etiam atque *Avaribus* adfulsit, radius, videatur MELCHIOR INCHOFER, Soc. Jesu, in *Annalibus ecclesiasticis regni Hungar.* Romæ 1644. in fol. *Tomus secundus*, cujus auctor, ad calcem operis, spem lectoribus fecit, lucem nunquam adspexit: teste Illustri *Gentilottio* bibliothecæ, dum viveret, Augusti Cæsaris præfecto, in literis ad Virum longe Celeberr. *Martinum Schmeizel*, quem honoris gratique animi declarandi causa, nomino; eo enim duce, ad res Hungariæ cognoscendas ac repetendas altius, viam quondam sum ingressus. Ceterum *INCHOFERI Annales*, liber haud facile obuius, sed sua potius mole, quam ab ingenio & rerum pondere, pretiosus. Nam cum ecclesiastica auctor unice tractanda suscepisset, peregrinis rebusque civilibus, fabulis ac putidis conjecturis, se totum immerisit. Parasitus turpis, eis, inter quos scripsit, usque ad contumeliam nostrorum, serviens. Si majoris auctoritatis censuram requiris, consule, quæso, Perill. Dn. de *LVDEVVIG* *Rechtliche Erläuterung der Reichs-Historie*, præfationis pag. *LXXX. sq.*

vero de utrisque sit, *Hungari* tamen, cum seculo a Christo nato IX. in Europa inclaruissent, ejusque fines funestis passim cladibus perculissent, idola & profanos barbarorum ritus coluerunt, a Christo euangelique Christiani doctrina longe alienissimi. Seculo demum X. atque XI. tota gens, abjecta superstitione, desertisque delubris auitis, ad verum deum conversa inque gremium Christianæ ecclesiæ, divino munere, collecta est. Et de hoc *solemni ac publico* Hungarorum ad Christum *transitu* agere instituimus: non ut longo omnia ordine enarremus, quæ per vices gesta sunt, donec aspera gens disciplinam Christianam patienter ferret: id maxime operam dabimus, ut genuina ejus initia proferamus, eademque, ecclesiæ orientali adserta, a dubiis & fabulosis narrationibus repurgemus.

CAPVT II.

S. STEPHANVS ET GEYSA

religionem Christianam inter Hungaros imprimis propagant ac stabiliunt.

§. 2.

S. Stephani
in religio-
nem Chri-
stianam
apud Hung-
merita.

Totum illud opus illustre, & vere excelsum, *Stephani I. Regis* providentiæ, liberalitati maximisque, post deum, laboribus in acceptis referri solet. Nec nobis Regi optimo gloriam, quam meruit, detrahere est animus. Nihil enim omisit profecto, ut totam, quod in ipso erat, gentem ad Christum traderet. Nam ut novella religio, felicibus plantata auspiciis, altiores in animis populi radices ageret, nec facile iterum excinderetur, *edes sacras*, per uniuersos regni fines, excitari iussit, ornamentis eas donavit, singulis presbyteros ab Episcopis dari præcepit (b). Summis ejus meritis adnumerari solet, quod augustiores quasque ecclesias, regia munificentia, ipse condidit, opibus & redditibus perpetuis

(b) *Legem S. Regis*, hanc in rem conditam, videsis *Decretorum* ejus *libro II. cap. 34.* in *Corpore juris Hungarici*, ad calcem item *Bonfinii*, ex editione Sambuci. *Stephani legem instauravit S. Ladislaus Rex, Decretor. lib. I. cap. 7. ll. cc.*

petuis instruxit, atque, ut ordo & disciplina ecclesiastica facta tecta- que maneret, *decem episcopos*, metropolitanam præterea Strigo- niensem constituit (c). Singulis istis lautos, in amplissimis dice- cesibus, *proventus*, & exaggeratos *honorum ac dignitatum cumulos*, admensus est. Sic enim, ea ætate, ecclesiæ commodis optime consuli, creditum. Omnes religiosissimi Principis conatus & curas præclaras, pro stabilienda & provehenda re, inter suos, Christiana, non enarrabimus; notiores enim sunt, quam ut ulla commemora- tione indigeant. Tacemus hinc antiquitatis, de sanctitate ejus de- que prodigiis, ad cineres demortui observatis, persuasionem, us- que adeo firmam atque eximiam, ut *sanctorum ordini* eum adscri- beret. Apud posteros vero *Hungarorum Apostolus, vir ac Rex apo- stolicus*, dici meruit.

§. 3. Stephano igitur principem, inter *propagatores* religio- nis Christianæ apud Hungaros, locum ultro deferimus. Sed, ut omnia suas habent causas, prima quædam exordia & succedentia in- crementa, ita explicandum omnino, a quibus initiis tam efficax religionis sanctæ agnitio, ejusque propagandæ studium illud ardens, in Stephano sese exseruit. Nuptias cum *Gisela*, Henrici II. Imp. sorore, tantum valuisse, SIGEBERTVS GEMBLACENSIS, ALB. KRAN- TZIVS & JOH. AVENTINVS persuasum nobis eunt, ut ipse Rex, cui sponsam hac lege & conditione pactus erat Imperator, sacro fontis lavacro succederet, gentemque inde suam, *Giselæ Reginæ* instinctu potissimum, Christo adfereret. Juvat audire scriptores, neque enim satis inter se consentiunt. Primum tamen omnium HER- MANNVM CONTRACTVM videamus, ut dilucidius pateat, quo ambitu sententiarum simplicem illius narrationem chronographi succeden- tes, ex suo quisque ingenio, interpolant. HERMANNI, in notis, de Henrico Imp. ista sunt: *Hujus soror Gisela Stephano, Regi Un- gariorum, qui se ad fidem Christi converterat, quasi vere juxta nomen*

Vtrum Ste- phanus per nuptias cum Gisela ad Christum adductus?

A 2

suum

(c) De episcopatum illorum numero nominibusque diligenter dispu- rat SAMUEL TIMON, Soc. Jesu, in *Imag. Hung. novæ cap. VIII. pag. 56.* Sed utrum quæstionem expediverit, nescio. Prodiit liber *Cas- sovica*, sub tit. *Imago antiqua & nova Hungaria* a. 1733 & 1734 in 8.

suum fidei obses, in conjugium data. Et alibi, Stephanus, inquit, Hungarorum Rex b. m. obiit; qui se ipsum, cum tota gente sua, ad fidem Christi, ex gentili errore, convertit (d). Hæc HERMANNVS, de quibus paulo post videbimus. Nihil tamen ille nuptiis, nihil Gisela precibus, nihil officiis Imp. attribuit, quæ omnia magis magisque exaggerant sequiores. SIGEBERTVS quidem, Gens Hungarorum, inquit, hæcenus idololatriæ dedita, hoc tempore ad fidem Christi convertitur, per Gislam, sororem Imp. quæ, nupta Hungarorum Regi, ad hoc sua instantia Regem adduxit, ut se, & totam Hungarorum gentem, baptizari expeteret; qui in baptismo Stephanus est vocatus (c). KRANTZIUS ex Sigeberto locum in Metropoli suam transferens, cum eo ceteroquin congruit, grandius tamen sonans, pro eo, quod Sigebertus dixit, ad hoc sua instantia Regem adduxit, quasi Gf-la nescio quantopere Stephanum reluctantem habuisset: Non desit, inquit, aures pulsare mariti, donec pervinceret (f). At cothurnate, præ ceteris, AVENTINVS, Adfunt, inquit, legati Ugrorum, pacem cum Hainrico perpetuumque fœdus componunt. Rectori eorum, filio Geizonis. - - - Gisala, soror Hainrici, despondetur, hac lege atque omine, ut ille, explosa falsorum deorum superstitione, Christi unius, & veri & summi dei, cultum cum popularibus reciperet. Accepit conditionem Princeps Vgrus, statim aqua hustrica tingitur, Stephanus appellatur, & a Cæsare Rex nuncupatur (g). Gisela igitur, fatale sortita nomen,

(d) HERMANNVS CONTRACTVS in *Chronico ad a. 995. & 1038.* Eadem, ac paulo minus, refert MARIANVS SCOTVS, in *Chronico suo, ad a. 1038.*

(e) SIGEBERTVS GEMBLAGEN. in *Chronico ad a. 1010.*

(f) ALB. KRANTZIUS in *Ecclesiast. hist. sive Metropoli lib. IV. cap. 3.*

(g) *Nuncupatur, id est vocatur. Eodem modo AVENTINVS locus est lib. VII. cap. XIV. sect. 2. Is, Venceslaus Rex Bohemiæ, inquit, filium Venceslaum Regem declarat, Vgri Ladislaum nuncupant. Quod cum haud perpiceret, qui sectionum summas singulis librorum capitibus præfixit, verbumque nuncupant, pro eo sumeret quod creant, ridicule scripsit. Andreas Rex Vng. moritur. Carolus, Venceslaus & Ladislaus de successione certant. Nam tres simul Reges, Carolum, Venceslaum & Ladislaum, de regno certantes, Hungaria nunquam vidit. Sed quem Bohemi Venceslaum*

Adfirmant
Sigebertus
Gemblacen.

Krantzius.

Aventinus.

men, Stephano, tanquam obfes & fidei vinculum, nuptum datur; cujus ope & consilio Vgri philosophiam Christianam sectari cœperunt (h).

§. 4. Quibus testimoniis si per omnia stare possemus, de genuinis religionis Christianæ inter Hungaros *institiis*, haud magnopere laborandum nobis foret. At enim populi Hungarici non postremam partem, quæ mite jugum Christi pertinacius adspernabatur, & capita refractariorum, si qua restabant, post illas nuptias, lenibus juxta ac severioribus mediis, pro more illius ætatis, mitigatos, atque adeo totam gentem colla subdere coactam esse, nullus iverim inficias. Testatur id, præter AVENTINUM, (i) JOHANNES quoque THYROCVIVS, in *Chronicis* suis. (k) Eumque in finem missos a Stephano legatos existimo, ad fœdus cum Henrico paciscendum, cui Gisela nuptiis Imperator robur conciliare voluit firmissimum. Non potuit tam memorabile facinus orbem Germanicum diutius latere, unde, postquam publica fama ad aures hominum delatum esset, enata est opinio, Hungaros nunc demum, una cum Rege, Christianam religionem admisisse. Tanto magis opinio hæc vulgi animos, ac chronographorum, in ergastulis suis bene latentium, annales occupavit, quod, quæ domi apud Hungaros hæctenus acta fuerunt, non omnibus æque innotescere potuerint. Totam namque ex integro gentem tum primum Christianis sacris iniciatam, ipsumque in primis Stephanum nunc admodum, cum sponsam ambiret, sacro fonte ablutum, inque religione Christiana institutum fuisse, scriptoribus, id affirmantibus, probare incubuisset. KRANTZIVM certe & AVENTINVM hæc simplici oratione persequi, haud decuit; propterea, quod diu ante ipsos, contrarium prodidit THYROCVIVS, cujusve *Chronicon* opus, ex prisca Hungarorum annalibus coagmentatum, typis tunc divulgatum exstabat. Illis igitur nude, quidquid col-

Sententiæ
hujus origo
indigitatur.

Eadem
repudiatur.

A 3

libuit

ceslaum vocabant, Hungari, familiariori nomine, *Ladislauum* dicere maluerunt.

(h) AVENTINVS *Annalium Bojorum lib. V. cap. V. sect. 8.*

(i) IDEM *ibidem* *sectione 9.* Editio, quam sequimur, Lipsiensis novissima est.

(k) THYROCVIVS in *Chronico Hungarorum, parte II. cap. 9. seqq.*

libuit, adferentibus, quidni nobis integrum fuerit uno identidem verbo, quod minus ad palatum est, repudiare? Fortius tamen, in causa tam luculenta tamque certis argumentis innixa, rem nostram agemus, per capita ostensuri, non Stephanum per illas demum nuptias mysteriis Christianis fuisse initiatum: sed neque gentem Hungaricam Gisela ope & consilio philosophiam Christianam sectari coepisse: denique Geysam jam, Stephani patrem, Christianam religionem professum fuisse.

Aventinus
figillatim
notatur.

§. 5. Id prius sicco pede non transeundum, scriptores allegatos, quo longius ab HERMANNI CONTRACTI ætate recedunt, hoc profusiores verborum, inque expolienda narratione, operosiores esse. Verba illa AVENTINI figillatim, *Gisela, fatale sortita nomen, Stephano, tanquam obses & fidei vinculum, nuptum datur*, si cum istis conferantur HERMANNI, *quasi vere juxta nomen suum fidei obses in conjugium data*, non erit obscurum. HERMANNI parricidii vectum AVENTINUM, sed quem, partim SIGEBERTI auxiliis, suis partim phaleris, ita ad pompam operuit, ut, cujus sit domini, vix ac ne vix quidem agnoscat. Sensit hoc, pro sua perspicacia amplissimoque rerum usu, Perill. Dn. de LVDEWIG, veneranda canitie, dignitatibus, honoribus summisque in rem tam publicam quam literariam meritis, Vir immortalis, dum, verba AVENTINI adducturus, *Describemus sententiam ejus*, inquit, *a nullo, quantum scimus, scriptore alio proditam* (1) Adfurgimus gravissimo testimonio, sententiamque AVENTINI, de re HERMANNI & GEMBLACENSIS appendicibus, talem in reliquo esse censemus, quæ a nullo scriptore alio prodita sit. Si enim prodita esset, qui aciem τὸ πᾶν fallere potuisset? & qui potuit a quoquam altero prodi, cum solum auctorem habeat AVENTINUM? Sed hæc hæctenus.

Stephanus
ante initas
cum Gisela
nuptias
Christianus.

§. 6. Stephanum jam, diu ante contractum cum Gisela matrimonium, Christianis sacris fuisse imbutum, evincamus. Eum a S. Adalberto, Episcopo post illa Pragenfi, aqua lustrali tinctum, præter

(1) de LVDEWIG in, *De auspicio Regum, juris gentium*, dissertat. pag. 90. sq. Recusa cum alias, tum in *Viri summi Miscellorum T. I. lib. I. opusc. .I*

præter scriptores Hungaricos, Poloni, Bohemi aliique magno consensu perhibent; quorum constans ab omni ævo testimonium uno halitu difflare, iniquissimum foret. At S. Adalbertus a. 997. martyrio in Prussia obiit; Stephanus igitur post hunc annum baptizari haud potuit. Sed nuptias ejus ad a. 1010. SIGEBERTVS ponit; cujus quidem calculus vitio non caret, fateor. Nam Stephanus, a. 969. natus, virilem ætatem justo diutius excessisset, cum animum ad rem uxoriam appelleret. Propius ad rem accedit AVENTINVS, nuptiarum annum scribens 1005. Id longe est certissimum, ante a. 1002. matrimonium Principum non coaluisse. Idem enim omnes perhibent, fratrem Gisela Henricum ea tempestate imperii habenas tenuisse: eas vero a. 1002. adeptus est. Quam ob rem, si post a. 997. Stephanus baptizari non potuit, multo minus post a. 1002. baptizatum, efficitur. Ad summam accedit, quod, seculo XI. incunte, Stephanus Episcopus in Hung. jam constituerat; quod certe non fecit, nisi Christianus. Testimonio sit diploma ipsius, Archiabbatiæ S. Martini, in S. monte Pannoniæ, a. 1002. elargitum (m), & cujus *anobesiav* infra adstruemus; in quo monasterii illius Abbatem a jurisdictione non diocesani tantum Episcopi, sed & quorumvis aliorum, eximit, Strigoniensis quoque Episcopi Dominici jam meminit. Legesis diplomatis literas, & plura Christianæ pietatis indicia, imo Regem Christiano cultui longe addictissimum, reperies. Pergo rogare, quin imo flagitare validius, quo tandem nomine, vel fando, innotuit Rex noster, usque ad eam ætatem, qua, conjugio maturus, Stephanus in baptismate dici cœpit. Caute AVENTINVS *Rectorem* tantummodo gentis vocat, SIGEBERTVS *Regem*; quo titulo omnes, ante Stephanum, Hungarorum Principes, AVENTINVS quoque insigniverat. Hic tamen loci caute, inquam, *Rectorem* vocat; si quidem caute is scribere censendus, qui, quod maxime proditum, explicatumque oportuit, silentio involvit. Fidens animi hiatum

(m) Exstat ad calcem *Bonfinii*, ex editione *Saenbuci*; unde illud in *Annales* suos transtulit *Inchofer*, ad a. 1002. pag. 269. De quo plura differimus infra, Cap. IV. §. 58.

tum supplevit WOLFG. LAZIVS, Geizam juniorem appellans. Der Kaiser gab Gayſa ihrem König dem Jüngern ſein Schweſter Gilalam, und gab ihr zu Ascarichum, der auch Anaſtaſius genennet wird . . . die bekehrten den König, ſamt der ganzen Nation Hungern zum Glauben, und ward Gayſa in der Tauf Stephan genant. (n). Verum ex ſuo ingenio ſupplementum promiſit, ſero nimis docere adgreſſus, quod ſexcentorum annorum ſcriptores alicujus nominis, ignorabant. Mitto LAZIVM CUM AVENTINO committere, quod nunc non agimus.

Gens quoe Hungarica, diu ante illas nuptias Regum, converti cepit.

§. 7. Fallitur AVENTINVS fallitque, quotquot cum eo faciunt, tradens, Giſelæ ope & conſilio Hungaros philoſophiam Chriſtianam ſectari cœpiſſe. Multo enim ante illas Regum nuptias, Geysa adhuc, Stephani patris, temporibus, magnus Chriſtianorum Hungarorum numerus fuit, magnusque in dies ad baptiſmum, in iſtis regni finibus, populi concuſus. Cujus rei teſtimonium, omni exceptione majus, edunt literæ, a PILGRINO, Laureacenſi Epiſcopo, ad *Benedictum* VII. P. R. ſcriptæ. Refert in illis Epiſcopus, priorem ſe, a gente Hungarica, multis precibus, invitatum: exmiſſos a ſe ſacerdotes ſtatim quinque millia, utriuſque ſexus, eosque ex nobilioribus Hungaris, Chriſto lucratos eſſe: a captivis Chriſtianis liberos, nullo obſtante amplius timore, baptizandos offerri, cum nunquam, niſi furtive, id antea facere potuerint: gratulari illos, tanquam ex peregrinatione in patriam reductos, quod, Chriſtiano more, oratoria ſibi liceat exſtruere, & linguas, olim ligatas, in laudes ſalvatoris, ſolvere: barbarorum quosdam gentilitate adhuc detineri: ſacerdotibus integrum eſſe, quocunque libet, proficiſci: paganos cum Chriſtianis concordēs vivere: denique totam Hungarorum nationem pronam eſſe, ad percipiendam fidem ſanctam. Scripta eſt hæc a *Pilgrino* epiſtola, calculum accuratius ſubducente SAMVELE TIMON (o), anno plus minus 975. Eam cum

(n) WVOLFG. LAZIVS in der Chorographiſchen Beſchreibung des Königreichs Hungern cet. apud *Schædelium* in *Diſquiſit. hiſtorico-politica de regno Hungariæ* pag. 175. ex edit. Behamb.

(o) TIMON in *Imag. Hung. ant. Lib. III. cap. VII. pag. 393. ſq.*

cum ipse in lucem proferret LAZIVS (p), neque ignoraret AVENTINVS, vide, quantum in animis ipsorum Giselā atque Henrici Imp. gratia potuerit, ut, ad merum diem alucinantes, scriberent, Regem, cum tota gente, illis auctoribus doctrinam Christianam sectari cœpisse. Adde, quæ *Benedictus P. R.* ipso iterum LAZIO auctore, ad præsules Germaniæ, *Pilgrini* causâ, rescripsit, dum, inter cetera, *Verum etiam ipsi*, inquit, *dudum inimici ipsum, quem persecuti sunt, more gentili, jam jam Christum baptizati profiterentur, ac sacerdotes modo habere desiderant, ac, prout scire rudes poterunt, venerantur. Et ecclesias quasdam, in sua terra, quas patres incendio delerunt, posteri restaurare videntur. Et paulo post, Visum est*, inquit, *ut, ad fructificandas deo gentes, ex novitiis cultoribus fidei, Hungarorum atque Moravorum, sive etiam aliis multis, Slavorum* - - - *eis hunc constitueremus AEppum* (q).

§. 8. Atque ex eadem *Pilgrini* epistola argumentum capimus, ad *Geysam*, patrem Stephani, in Christianorum numerum referendum. Nam quis sine bona magistratuum veniâ, Principisque ipsius voluntate, nutu, auspiciis, ea omnia acta sibi persvadeat, quæ *Pilgrinus* apud Pontificem tanto prædicabat opere? Vnde autem tam effusa Principis *Geysæ*, qui regno tunc præerat, anno demum 997. denatus, in novitiam religionem indulgentia? major certe, quam rationibus reip. suæ congruere pagana suspicari poterat superstitio. Vnde AVENTINVS ipse committere non potuit, quin præclarissimo *Geysam* exornaret elogio, quod, austerus in suos ac durus, Christianis amicissimum sese exhibuerit (r). Imo *Pilgrinianæ* epistolæ argumentum referens AVENTI-

B

NVS,

(p) VVOLFG. LAZIVS *Comment. de rep. Romana lib. XII. p. 1038. Legitur & in HARDVIN Conciliis Tomo VI. parte I. item apud TIMONEM in Imag. Hung. ant. Lib. III. cap. VII. INCHOFERVM in Annalibus, ad a. 980. pag. 209. sq.*

(q) LAZIVS, HARDVINVS, TIMON¹, INCHOPER *locis citatis. AVENTINVS quoque Pontificiæ epistolæ initium adscripsit in Annal. lib. V. cap. II. sect. 11.*

(r) AVENT. *l. c. lib. V. cap. I. sect. 28.*

NVS, tam prolixè in laudes Geysæ excurrit, ut falsa veris misceat. *Divus tum Pilgrinus*, inquit, *Barhavensis, Laureacensi templo preesidebat.* Ad hunc Geizo, Rex Vgrorum, motus sanctitate viri, licet Christianus nondum esset, legatos mittit, atque, ut Vgrorum regionem adeat, ibi philosophiam Christianam interpretetur, orat. Se cuius cultum Christi recipiendi potestatem facere, pollicetur. - - - Pilgrinus igitur, adsumto secum Wolfgango, - - - ad Vgros profectus, quinque M. eorum sacro fonte lustravit. Captivi Christiani cet. (s). Hujus namque favoris quas causas adferemus, si Principem ex Christianorum consortio excluderimus? Ac licet nondum Christianum, AVENTINVS adfirmet, altero autem loco, *alienum a religione Christi* scribat, non alio tamen lacinia ista scriptoris Boji spectabant, quam ut narrationi, quam de Stephano texuit, sua constaret integritas.

§. 9. Nihil vero est, quod suspensos nos teneat, quo minus in Annalium Hungaricorum sententiam, cum quibus amice conspirant *Poloni, Bohemi, Dalmatæ*, alii, descendamus, ac Geysam Principibus adscribamus Christianorum. Non abludit hoc a Principis, lenitatis modestiæque laude maxime omnium incluti, vela religionis, quam amplexus traditur, moribus. Nam cum majores sui eas regnandi artes sequerentur, ut tum demum rempublicam se recte administrasse crederent, si in armis assidui, suos in singulas gentes vicinas infestis signis ducerent, spoliisque reducerent onustos, Geysa hæc contra, pacis consilia unice colens, nemini gravis unquam fuit, sed neque suos injuriam aliis inferre passus est. Efferatorum voces, qui animos gentis hoc tanto otio languescere, & muliebriter emolliri, criminabantur, partim contempsit, partim retudit. Ea nempe religionis Christianæ, si non cerebrum tantum occupet, sed etiam ad præcordia demittatur, vis est, & propria hæc quasioccupatio, ut hominum animos, felici mutatione, ad imaginem ejus conformet, qui,
ut

(s) AVENT. *loc. cit. cap. II. sect. 10.* Postrema narrationis satis produnt, eum epistolæ Pilgriniana argumentum exhibere. Additamenta vero scriptoris suo infra loco examinabimus, Capituli hujus §. 17.

ut ipse erat lenissimus & modestissimus, ita omnes etiam sui esse voluit similes. Ad has amabiles & Principe Christiano dignissimas virtutes, quibus Geysa illuxit, si inusitatum illum in Christianos favorem, & lata conversorum ad Christum incrementa, quæ *Pilgrini* auctoritate recensuimus, componamus, non video cur scriptorum catervæ, *Hungaris, Polonis, Bohemis, Dalmatis* fidem perfractè derogemus. Denique, quid verbis opus est, cum rei testimonium nobis adfit evidentissimum? *Stephanus* Rex, in laudato diplomate Archiabbatiæ S. Martini, genitorem suum *Geysam*, monasterii hujus conditorem primum dicitur celebrat. Hæc enim in eo Rex, *Quod nos, inquit, interven- tu, consilio & consensu Domini Anastasii, Abbatis, monasterio S. Martini, in monte supra Pannoniam sito, a genitore nostro incepto, quod nos - - - ad finem perduximus, cet.* An igitur sacris foundationibus districtus *Geysa*, ne sic quidem dignus censébitur, quem Christianis consociemus? Atque hæc, ut domesticorum scriptorum fides vindicaretur, dicta hæcenus sunt. Soleo nimirum lubenter, æquissimumque judico, testimonia domestica suis communire rationibus, cum testes vel ab aliis dissentiant, vel istis aliquid produnt tacentibus, vera tamen dixisse cognoscuntur.

§. 10. Sed dum iidem nostri *Geysæ* curas paulo magis anxie recensent, in quas, ut agnitæ veritatis fructus ad universum regni populum redundaret, incubuit, non possumus eis adstipulari. Euangelii lumine posteaquam collustratus esset, quin omni conatu lampadem suis præferre, eosque in partem melioris fortis adducere, laboraverit, dubio caret. Loquuntur id res sub imperio ejus gestæ, quas teste *Pilgrino* adtigimus: exhibet pietatis ipsius argumentum diploma Archiabbatiæ S. Mart. commemoratum: nec videtur filius *Stephanus* tantis suffecturus fuisse operibus, quæ tam angusto temporis spatio absolvit; nisi pater, præcipuis impedimentis sublatis, solida & ampla fundamenta prior jecisset. Hæc si narratione plana exposuissent nostri, omnium facile ad sensum impetrarent. Illustriora autem singula reddituri, fabulas protulerunt, pugnantibus & male inter se coherentibus factis exornatas.

Abbatia
S. Martini,
in S. monte
Pannoniæ,
conditor.

Scriptores
domestici,
Geysæ, in re-
ligionem
Christianam
studia per
fabulas ex-
plicantes,
rejiçuntur.

Quæ cum ipsæ se refellant, suis eas sæculis lubenter relinqueremus. Sed, cum magnos, nostro etiam ævo, patronos invenerint, eas, pro instituti ratione, expendemus.

Bonfinius
id propter
castigatur.

§. II. BONFINIUS igitur ista refert: *Dum Geysæ animus, præ divino timore & populi salute, fluctuat, ecce divina clementia - - - per cœlestem ex alto interpretem in somniis eum consolatur - - - neque eum tali cura vexari oportere, ut sacella dicit, sacro sanctos introducat antistites, scythicamque gentem a profana religione vindicet, quando sanguine pollutas manus habet. - - - Sanctissimum ex eo filium proditurum, pollicetur, qui ad hæc - - - a divina benignitate est prædestinatus, cet. (t).* SAMVEL TIMON, Soc. Jesu, vir defæcati ingenii, deque patria sua, tot præstantissimis monumentis, reconditiore rerum Hungaricarum scientia refertis, egregie meritis, hæc EX BONFINIO recitans, a censura acriori temperare sibi haud potuit. *Hæc, inquit, historicus ille, bis a veritate deflectens. Ridicule enim, si non impie, comminiscitur, cœlestem genium Geysam debortatum esse, ne ediculas edificaret, neve operarios apostolicos acciret. Deinde, ne ingeniose quidem fingit, Geysam, Principem studiosissimum pacis & servantissimum equi, parratorem cædium, & quacunque denum ratione, sanguinarium fuisse (u). Recte vero ista, non tantum minus ingeniose, sed ineptissime etiam ficta, stomachum movent TIMONI, humanissimi alioquin moris scriptori. Præter illud autem, quod de Geysa, pacis & quietis studiosissimo, observavit, id amplius notamus, filium potius Stephanum, vel istis illis fictoribus non dissimulantibus, bellis gravibus, per totam propemodum ætatem, fuisse implicitum, quæ certe sine sanguinis humani effusione non gessit. En Regem ipsum, labores suos bellicos, in Institutione regia, ad filium Emericum, querentem. Obedi, inquit, fili, mihi. Puer es, deliciarum vernula, pulvinaris accola, fœtus educatusque in deliciis cunctis, totius expeditionum laboris atque diversarum gentium incursionis, expers, in quibus ego jam fere totam meam contrivi ætatem (x).*

§. 12.

(t) BONFINIUS *Hungaricarum rerum decade II. lib. I. in principio.*

(u) TIMON in *Imag. Hung. ant. lib. III. cap. VIII. pag. 399.*

(x) In *præfat. ejus Institutionis, quam vide in Corpore juris Hungarici, itemque ad calcem Bonfinii, ex editione Sanibuci.*

§. 12. Non recte vero TIMON uni indignatus est BONFINIO. Item Efficacius stilum convertisset in MELCHIOREM INCHOFER, virum religiosum, imo societatis Jesu contribulem, qui eadem hæc cœlestem ad Geysam genium retulisse narrat. Imo, ut nulla ad centonis, quem suebat, varietatem pictura deesset, alteram præterea b. virginis apparitionem, quam RANZANVS ejus, quam refellimus, loco enarrat (y), in præcedentibus studiose inculcavit (z). Quodve mireris magis, pro eo, ut censuram quandam adderet, insicete rhetoricatur. *Sed hinc liceat*, inquit, *non parum admirari, quo consilio divina sapientia, quemadmodum a Davide cet. (a);* quæ referre piget. Quin imo liceat hinc nihil admirari quidquam, sed certo judicio statuere, hæc tam insulse commenta, quæ tam BONFINIVS, quam INCHOFER, BARONIUS, alique plures, ex *Legenda S. Stephani* depromserunt, non cœlestis alicujus oraculi descriptionem, quo anxius Geysæ animus revera erectus sit, sed futilem cujusdam fraterculi, in cellula sua superstitione negotiosi, abortum esse. Quod enim divinarum literarum exemplum imitari voluit, studia illud hominis, quod tam infelici Minerva expressit, ingenii ejus ineptiam id abunde testatur. Quod visum, non a BONFINIO *Chartvitivus* demum nove his verbis elucubratum, sed, ut diximus, ex *Legenda S. Stephani* esse desumptum (b), si perspicacissimi TIMONIS aciem non effugisset, non tam facile animum induxisset, opinor, ut CHARTVITIVM, *Legendæ* auctorem, *historicum* vocaret *luculentum* (c), dicendum verius *turulentum*. Atat! hauserat ex CHARTVITII turbidis lacunis *Card. CAESAR BARONIUS*, in *Annalium* suorum voluminoso opere, totam conversionis Hungarorum historiam, fabulis quoque, quas TIMON ridicule atque impie fictas proscribit, ad verbum infertis, & tanquam pretiosis vulgi cultus tabulis in

B 3

san-

(y) RANZANVS in *Epitome rerum Vngaricarum, Indice VIII.*

(z) INCHOFER in *Anal. eccl. regni Hung. ad a. 979. pag. 208.*

(a) IDEM *ibid. ad a. 985. pag. 224.*

(b) CHARTVITIVS in *Legenda S. Stephani pag. 269. in Rerum Hungaricarum scriptoribus variis, qui prodierunt Francof. a. 1600. itemque apud Surium in Vitis Sanctior.*

(c) TIMON in *Imag. Hung. ant. lib. III. cap. VIII. pag. 396.*

sanctuario Romano suspensis. Quid, quod non minore auctore Legendarium elogio BARONIVS ornarit, *Aliunde*, inquit, *petamus, nempe a Cartuio Episcopo, ad Colomannum Regem, qui cunabula Hungaricæ ecclesiæ stilo fidelissimo profectus, cetera (d).* Quare, meliora videns ac probans, TIMON dubia, quæ sensit, BONFINIO potius, cui MATTH. RADERVS, *Soc. Jesu*, profani & pagani scriptoris notam pridem inussit (e), quam germanis fabularum insitioribus, opponere voluit.

Aliud Char-
tuitii com-
mentum.

§. 13. Ejusdem notæ est aliud portentum, dum *Stephanus Levita*, & primus Jesu Christi martyr, internuncii munere defunctus, habitu Levitico, *Saroltae*, uxori Geysæ, in somniis oblatum dicitur, nativitatem filii Stephani annuntiaturus. Quis scriptor probus docuit protomartyrem Stephanum fuisse Levitam? Demus autem Legendarium nostrum munus, quod gessit, significare voluisse duntaxat, habitu Levitico cur illum apparuisse scribit, nisi quod in cucullo singulare quoddam sanctitatis decus inesse existimavit? Nam protomartyrem Stephanum, primosque euangelii Christi præcones quoscunque, certo vestimentorum genere, a reliquo populo fuisse distinctos, non constat. Illis, qui pro habitu & insignibus sacerdotalibus operose depugnarunt, Illustris vir, IOH. GOTTL. HEINECCIUS, cujus, de antiquitatum cimeliis differentis ac judicantis, haud quemquam poeniteat, digne respondit (f).

Ad Timonis
defensiones
respondetur

§. 14. At videamus, qua ratione Doctissimus TIMON visa illa generatim iterum defendere est adgressus, licet ridicule atque impie commenta prioris profligaverit. *Visa*, inquit, *dormientibus aliquando a deo mitti, divinæ docent literæ.* Et *Eusebius, in Vita Constantini, lib. I. cap. 29. testificatur, secundum quietem Constantino M. Christi imaginem oblatam esse (g).* Sed in divinis quis ferat visa ejusmodi, in quibus sunt pugnancia, ut in viso *Geysæ*, & vanissime

(d) BARONIVS *Annalium ecclesiasticor. tomo X. ad a. 889. n. 5. sqq. item ad a. 1000. n. 13. sqq.*

(e) RADERVS *Bavariæ sanctæ, Volum. II. p. 191.*

(f) HEINECCIUS in *Commentatione, de habitu & insignibus sacerdotalibus.* Legitur jam in *Sylloge opusculorum*, seorsum prius editorum.

(g) TIMON in *Imag. Hung. ant. lib. III. cap. VIII. pag. 395. seqq.*

nissime ficta, ut in *Sarolta*. Visa adhæc, spiritus divini testimonio destituta, difficillimum est demonstrare, utrum a deo, an ex causis quibuscunque aliis, originem ducant. Firmius non immerito testimonium desideramus, quam CHARTVITIVS est ferendo, e-gens et ipse testimoniorum. BONIFACIVM hinc VIII. Pont. Rom. in subsidium allegat TIMON, qui suis in literis, *Fuerat quidem, inquit, divinitus revelatum, quod ei primum in gente Vngarica corona debebatur & regnum: sicut hæc plenius documenta, que servantur in archivis memoratæ ecclesiæ Romanæ, testantur.* Mitto autem aliud regerere, quam quod & recentius testimonium illud sit, & in causa propria editum, parum valiturum apud eos, qui errare non minus Pontificium, quam humanum esse, firmissime persuasum habent. Scrupulum & hoc mihi movet non levem, provocare BONIFACIVM ad documenta, quæ in archivis ecclesiæ Romanæ conservantur. Nam licet aliud atque aliud ex Vaticano monumentum, ad jus, quod in Hungariam Pontifices sibi olim arrogarunt, stabiliendum, erutum hæctenus sit, in nullo tamen divinæ alicujus revelationis testimonium invenitur. BARONIUS ipse, in *Annalibus*, nullum ejus generis documentum, vel scriptoris monumentum, ex archivo Romano, poterat proferre. Vnius CHARTVITH testimonio usus est, quem ipsum, non in tabulario prædictæ ecclesiæ reperit, sed a SVRIO, mutato, ut idem fatetur, stilo editum, mutuavit. Testimonium validius, quo visa illa comprobentur, se adlaturum existimat TIMON, scribere pergens, *Est in eam, inquit, rem testimonium quoque domesticum, & quod ad veritatem ostendendam firmiter est, regnum, pontificioque illo antiquius, referente eodem scriptore, Olorico Raynoldo, in rebus anni 1233. ubi Andreas II. Rex Vng. ad Jacobum, Episcopum Prænestinum, scribens, hæc memorat: sed etiam parentibus ejus fuerat divinitus revelatum, quod ei in gente nostra corona debeatur & regnum.* Verum enim vero scripta hæc sunt ea ætate, qua spuria fama hominum animis penitus iam sese insinuaverat. Locutus igitur Rex Andreas est ad hominem, quod dicitur. Cum iis enim cum res sibi esset, qui ejus generis portenta sanctè arripiebant, suis ipsos glandibus secure pascere poterat.

erat. Denique, sive ex sua, sive ex animi aliorum sententia locutus fuerit Andreas, possunt Reges jura dare, ut, quod justum, quodve injustum, in civitate esse jubent, cives id ipsum ratum habeant: iidem, ut, quod firma ratione caret, verum atque indubium a civibus apprehendatur, efficere non possunt. Apposite AENEAS SILVIUS, post Papa Pius II. cum, quæ portenta, Premislao I. ad regnum Bohemiæ a stiva evecto, acciderint, enarrasset, eademque in diplomate Caroli IV. Imp. Bohemiæque Regis confirmata se vidisse dixisset, apposite, inquam, subjicit, *sed nec mihi Carolus fidem facit. Nam Reges plerumque creduli sunt, nec quidquam non verum putant, quod generis sui claritatem adstruit* (h).

Quomodo
Geysa ad
religionem
Christianam
perductus?

Conjecturæ
scriptorum.

§. 15. Nullis autem, quemadmodum ostendimus, portentis opus est, ad Geysam & cœtui Christianorum, & primis inter Hungaros religionis Christianæ propagatoribus, adserendum. Ardua magis exsurgit quæstio, qua occasione, quibus incitamentis, quibusve hortatoribus, patrium cultus adspersus, Christianis sese adfociavit. Mancus hoc loco historicus ille luculentus, qui cunabula Vngaricæ ecclesiæ stilo fidelissimo fertur profecutus, CHARTIVIVS est: forte quod istud ad res Stephani pertinere non putaret. Pertinuisset vero ad religionis apud Hungaros Christianæ incunabula, quæ in *Legende* limine parturiebat. Plerique igitur ingentes Hungarorum clades, Ottonianam præcipue, in præfidium adfiscunt, hisque Hungaros impulsos statuunt, ut consilia agerent saniora; quæ vicini ipsorum Carni, Norici, Bavari & tota captivorum apud Hungaros multitudo, piis suggestionibus aluerint, donec in integrum resipiscerent. Verum clades illæ quamvis graves admodum genti Hungaricæ acciderint, per eas tamen domi quiescere, vires colligere, exercitusque instaurare poterunt. Veteris hinc calamitatis memoria, quæ, quoties occurfabat, acerbum quoque vulnus, infame videlicet Ducum suorum supplicium, quos, bello captos, victores laqueo enecarunt, refricabat, non magis eos Christianis conciliare, quam vindictæ flammis incendere, debebat. Captivorum autem quis nescit sortem

(h) AEN. SILVIUS *Historia Bohemica cap. VI.*

esse abjectissimam, servosque consultores a dominis adunco plerumque naso suspendi? Aliud itaque accefferit oportet, unde factum sit, ut Hungari Christianos, sive ille vicini, sive captivi apud se fuerint, amore potius complecterentur, quam ulcisci vellent, eorumque consilia faciles admitterent, non repudiarent exacerbati.

§. 16. BONFINIVS ad rudera religionis Christianæ, apud A-
res, Hungarorum cognatos, ex illustribus Caroli M. monumentis, Bonfinii
&
ad hæc recurrit, ut genuinas rei gestæ causas exprimat (i). At A-
res, maximam partem sub fidei Christianæ jugum vi & armis missi,
statim a morte Caroli, Francorum imperii impatientes, multoque
magis dissentientibus, primum a filio Ludovico, deinde mutuo in-
ter se, nepotibus, partesque orientales negligentibus, celeriter ite-
rum a disciplina Caroli desciverunt. Non dissimulat id ipsum
BONFINIVS, sed, *Carolo vita excedente - - - prægustatam religionem
exolevisse, & si qua ejus vestigia remanserint, in tanta feritate, abo-
lita esse* cet. ingenue conqueritur. Adde, quod Avaræ non mul-
to post, quam Francorum imperium excussere, a Slavis Marahensi-
bus denuo subjugati, & ad incitas plane redacti sint. An igitur
tenuës Christianorum, si quæ superabant, reliquæ Avaricæ numero-
sum Hungarorum populum in suas partes pertrahere, doctrina-
que pura imbuere potuerint, & non potius incondita multitudo
paucitatem vicit, suæque infecit superstitione, in dubio pariter est
positum. Nihilo tamen minus INCHOFER, quanquam nec ipse de-
fectionem publicam inficiari audeat, tanti conversionem illam gen-
tis Avaricæ fecit, ut, inde annales suos exorsus, cum ad Hungaro-
rum periodum accedit, oculos ad eam semper intenderet, varia
conjectando & commentando. Inchoferi.

§. 17. Omnibus his conjecturis quam parum ponderis infit,
agnoscit, pro suo acumine, TIMON. *Pios ejus, inquit, Geysæ puta,
conatus conjectando perscripsere Inchofer, Bonfinius, Ranzanus, non
nihil titubantes* (k). Sed BONFINIVS & RANZANVS quoquo modo
cautos, in conjectando, se gesserunt, solus INCHOFER, liberrime ex-
tra

C

(i) BONFINIVS *Hungaricar. rerum decade I. lib. X. propter finem.*

(k) TIMON in *Imag. Hung. ant. lib. III. cap. VII. pag. 374.*

*Inchofer
multa pro
animi libi-
dine fingens*

tra oleas vagatus, nullum modum tenuit. Dixerat AVENTINVS, Geizonem, Regem Vgrorum, legatos mississe ad Pilgrinum, orasseque, ut Vgrorum regionem adeat cet. (l). Cupide ea nimis arripuit INCHOFER, Aventino alioquin haud amicus, amplificavitque ambitiosius. *Scriptis, inquit, Geysa ante omnia ad Pilgrinum, Laur. Episc. missa honorifica legatione - - - Addebat, in animo sibi esse, publice Christum confiteri, cet. (m).* Crederes autographum Principis annalistam transcribere. Rationes, quæ Geysam ad scribendum, arcessendumque Pilgrinum, impulerunt, penitius quoque scire vult, *Movit, inquit, Geysam ad accersendum Pilgrinum, primo sanctitas viri, jam passim miraculis clara, deinde, quod a quibusdam didicerat, Pilgrinum, antiquo de suis majoribus bene merito, hanc illi gratiam libenter redditurum cet.* At vero oblitus istorum est INCHOFER, cum ad a. 985. visum Geysæ, in quo sanctitatem ac salutem Hungarorum divina sapientia ab ipso perfici noluit, recenseret (n). Deinde, poterat, si voluisset, INCHOFER facile animadvertere, adfuitas ad Pilgrini narrationem aliquas ab AVENTINO plagulas, dum legatos ab ipso Geysa missos, & Pilgrinum in Hungariam profectum, tradit. Nam Pilgrinus, invitatum quidem se a gente Hungarica, sed non a Principe Geysa, scribit: misitque ex monachis canonicisque presbyteros, non ipse accessit. Neque enim si ab ipso Geysa fuisset accitus, cum cetera tam diligenter apud Pontificem prædicaret, memorabile in primis facinus referre omisisset. Nec video, quæ ipsum modestia cohibuisset, quo minus officia sua, si qua præfens genti conversæ præstitit, sincera oratione commemoraret. Lepidissimum illud INCHOFERI est, quod alio loco hariolatur, non esse dubium scriptas etiam ad Geysam, Ducem Hung. a *Benedicto P. R.* literas fuisse, in quibus excellentis animi propositum collaudarit, & ultro ad orthodoxam religionem salutaribus monitis eum invitaverit. *Quod sane, inquit, ad munus primi pastoris spectabat, & hujus præsertim Pontificis sanctitati par fuit (o).* Multa ad mul-

(l) AVENTINI locum supra adtulimus, ad §. 8.

(m) INCHOFER in *Annalibus ad a. 979. pag. 208.*

(n) IDEM *ibidem pag. 225.*

(o) IDEM *ibidem ad a. 980. pag. 215.*

multorum munus spectant, quæ non ideo ab ipsis continuo fiunt. Elucebit autem ex tota, ut opinor, Hungarorum ad Christum conversione, Romanis Pontificibus id curæ circa eam fuisse potissimum, ut maturam messem, cujus sementem fecerunt alii, *laici & sacerdotes Græci*, procedente tempore in sua horrea congererent.

§. 18. Cum igitur recensitæ recentiorum scriptorum conjecturæ, quocumque demum loco habeantur, illud tamen non doceant, qua ratione *Geysa* ad veritatis agnitionem pervenit, unde item *gens Hungarica* prima fidei rudimenta accepit, restat, ut ad caput susceptæ a nobis operæ accedamus. Ad *Pilgrinum* quod attinet, nunquam exmissi ab eo sacerdotes tam uberem fructum consequi potuissent, nisi jam & Princeps *Geysa* Christianorum albo insertus, & gens Hungarica, ad amplectendam euangelii doctrinam, rite fuisset præparata. Teste si quidem *Pilgrino* non pastor oves, sed oves ipsæ pastorem accesserunt quæsitum. Eam igitur quæstionem firmis partim testimoniis, verosimillimis partim rationibus, discutiemus. Nam omnino integram, omnibusque numeris absolutam, rei gestæ descriptionem ætas nobis, an studium partium invidit, aut negligentia quorundam scriptorum passa est intercidere.

Transitus ad genuinos religionis Christi. apud Hung. natales erudendos.

CAPVT III.

GYULA DUX

*religionis Christianæ inter Hungaros prima
semina jacet.*

§. 19.

Explicaturis hoc capite, unde *Geysæ gentique Hungaricæ* doctrinæ Christianæ lux adfulsit, pulcherrimus aperitur campus in res ecclesiæ Hungaricæ antiquas latius excurrendi, sed & civilia non nulla attingendi. Publicati primum argumenti gloriam præripuit quidem nobis SAMVEL TIMON, idem conscientiam detecti nostra industria monumenti non sustulit.

Fontes, quibus usi sumus.

Neque enim libros TIMONIS legimus aut vidimus, cum scriptores Byzantinos, ex quibus rem hausimus, ordine evolvere, & quidquid de Hunnis, Avaribus atque Hungaris, gentibusque amicitiae vel vicinitatis vinculo ipsis conjunctis, literis mandarunt, excerpere adgressi essemus. Triennio post, quam schediasma, quod in hac materia meditabamur, e manibus nobis fuisset elisum, literas ad Virum quendam Celeberr. dedimus, eidemque instituti nostri rationem detexeramus; quo anno TIMONIS *Imago* lucem nondum adspexit. Si quis porro, TIMONEM legens, aestimaverit, eum, quae ex historia ecclesiastica OTROCOTSCHII MSC. adtulit, ad usum convertere noluisse, forte ne Latinorum, in convertendis Hungaris, laborem alienis meritis, cum invidia suorum, elevaret, argumentum illud hactenus mansisse integrum, fatebitur.

Dicendum, hoc capite, argumentum.

§. 20. Byzantini igitur CEDRENVS, ZONARAS & JOH. SCYLITZES CVROPALATES memoriae prodiderunt, imperante Constantino VI. porphyrog. Leonis philosophi, ex Zoe, filio, CPolim accessisse Duces Hungarorum, *Bulosudem* & *Gylam*, ac, *Christiano ritu initiatos*, liberaliterque ab Imp. acceptos, domum revertisse. Et quanquam *Bulosudes* foedus, quod cum deo, in baptisinate, pepigit, rescidit, *Gylas* tamen constans in agnita veritate perseveravit, *Hierotheum*que monachum, quem Theophylactus, Patriarcha Constantinopolitanus, Hungariae Episcopum rite ordinavit, secum abduxit, ut ejus, in convertenda gente sua, ministerio uteretur; qui & multos a barbarico errore ad Christianam fidem traduxit. Testimonia igitur scriptorum istorum primum recitabimus: deinde, *Bulosudem* & *Gylam*, Hungarorum Duces omnino fuisse, demonstrabimus: porro, qua occasione *Geysa* quoque *Gyle* istius opera, ad Christum adductus sit, edisseremus: tempus denique, quo *Gylas* Constantinopolim venit baptizatusque fuit, investigabimus.

Cedreni locus.

§. 21. CEDRENI, interprete XYLANDRO, ista sunt. *Ceterum Turcae non ante finem fecerunt, in Romanas ditiones grassandi, quam Bulosudes, eorum princeps* (in graeco legitur: Βυλοσαδης ο τούτων αρχηγος) *fidem se amplecti Christianam simulans, Constantinopolim venit, baptizatusque a Constantino est exceptus, ab eoque patritii dignitate*

Et magnis donis ornatus ditatusque domum rediit. Non multo post Gylas, ipse quoque Turcicus princeps (Γυλαῖς, ἄρχων ὢν καὶ αὐτὸς τῶν Τερκῶν) eodem se, ejusdem rei causa, confert, baptizatusque Et eodem, quo prior, modo tractatus, monachum secum abduxit Hierotheum, pietatis fama celebrem, quem Turciæ episcopum Theophylactus patriarcha designavit (ἀνελάβετο δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ τινα μόναχον, ἱερόθεον τένομα, δόξαν εὐλαβείας ἔχοντα, ἐπίσκοπον Τερκίας παρὰ τοῦ Θεοφυλάκτου χειροτονηθέντα) Isque, ut in Turciam venit, multos, a barbarica fraude, ad Christianam religionem traduxit (πολλὰς ἀπὸ τῆς βαρβαρικῆς πλάνης εἰς τὸν χριστιανισμόν ἐπανήγαγεν) Ac Gylas quidem constans in fide mansit, Et neque ipse in Romanos impressiones fecit, Et captivos Christianos emens curavit. Bulogudes autem, pactis, quæ cum deo inierat, rescissis, sæpe cum omnibus suis in Romanos expeditionem suscepit. Quod idem contra Francos tentans, captus Et ab eorum Rege Joanne in palum suffixus est (τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο καὶ κατὰ Φράγγων ποιῆσαι διανοηθεὶς καὶ ἀλῆς ἀνεσκολοπίσθη ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ βασιλέως αὐτῶν (p).

§. 22. ZONARAS non multum quidem a CEDRENO, in re, di- Zonara
 screpat, habet tamen singularia quædam; verba igitur illius ex locus.
 WOLFII translatione, a CAROLO DV FRESNE Dn. du Cange recensita,
 adscribemus. Turci, Vngaros autem ita vocari supra diximus
 (τῶν Τερκῶν, τοὺς Οὐγγροὺς δ' οὕτω καλεῖσθαι καὶ πρώτην εἰρηκάμεν) alias
 provincias Romanas incurfare soliti, ad tempus quieti fuerunt. Nam
 dux eorum Bulogudes, Et partis cuiusdam princeps Gylas (ὁ γὰρ Ἰου-
 λῶν ἀρχηγῶν Βυλογοῦδης κεκλημένος, καὶ ἕτερος δ' αὐτοῦ Ἰυλαῖς, καὶ αὐτὸς
 μέρος ἄρχων) Imperatorem convenerunt, amboque sacrosancto regenera-
 tionis lavacro initiati, Et arcanis nostræ religionis imbuti, ac patri-
 tia dignitate ornati snustique pecuniis, in suas sedes redierunt: ad-
 ducto pontifice, per quem multi ad dei cognitionem devenerunt. (λαβόν-
 τες καὶ ἀρχιερεῖα δι' οὗ πολλοὶ πρὸς ἐπίγνωσιν Θεοῦ μετηνέχθησαν) Ac Gylas
 quidem in fide permansit, pacemque servavit. Alter, fœdere, quod cum
 deo icerat, rupto, arma Romanis intulit: idemque contra Francos facere
 adgressus, captus est Et in crucem actus (ἄλω καὶ ἀνεσκόλισθη) (q). IOH.

C 3

CVRO-

(p) CEDRENVS in Compendio historiarum, Tomo II. pag. 636. editionis
 regię Parisiensis.

(q) ZONARAS Annalium Tomo II. lib. XVI. pag. 194. edit. regię Parisiensis.

Cum quibus conferendus *Scylitzes*. CVROPOLATAE verba omittimus; legi enim possunt, apud BARONIVM (r), INCHOFER (s), alios, inque gallicum translata apud CLAVD. FLEVRY (t). Vnum reticendum non est, Regem Francorum, quem CEDRENVS *Johannem* appellat, a SCYL. TZE *Ottonem* dici,

Bulofudes & Gylas, Turcorum Duces, CPoli rel. *Christ. amplexi*, a *Spond. & Inhof.* cum veris Turcis confunduntur.

§. 23. *Bulofudes & Gylas* cujus gentis fuerint, ostendendum jam est. Turci, & Turcorum Duces, a Græcis nostris vocantur; unde HENR. SPONDANVS germanos fuisse Turcos autumavit, notante TIMONE. Pergit idem TIMON: *Inchofer autem ex nominibus Vngaros fuisse conjecit* (u). Nihil vero ex nominibus conjecit INCHOFER, sed in clarissimis ZONARAE verbis hærens, dum Turcos illos Hungaros esse monet, conjecturas dubias atque obscuras extricavit. Audiamus ipsum. *In reliquis*, inquit, *quæ hoc anno signari possent, dissentientes video Græcos & Latinos*. At vero ex silentio Latinorum nullus cum Græcis dissensus exsculpi potest. Quid, quod in morte Ducis unius Latini cum Græcis conspirent. Proinde INCHOFER, quid de testimoniis Græcorum faceret, vel ignoravit, vel rei gestæ tenebras de industria offudit. Scribit hinc, recensito prius *Bulofudis* supplicio. *Zonaras*, inquit, *in nomine Ducis convenit, sed Vngrorum, seu Hungarorum, quos cum Turcis confundit, Ducem fuisse adfirmat*. De quo tamen capto, & ab *Ottone* morte multato, apud Latinos nulla habetur mentio. Apud BARONIVM, dicendum fuisset INCHOFERO, nulla habetur mentio; quem hoc loco, ut alibi passim, fideliter compilavit. Ad ultimum, more suo, commentatur, id est, cerebri sui foetus e-dendo obtrudendoque. *Crediderim*, inquit, *si Bologudes & Gylas Hungari fuerunt, ex iis fuisse, qui aliquando, discedentibus a se invicem, religionis causa, in Pannonia Hungaris, in Bulgariam pars abire, pars in Græciam, ut Græcorum Imperatori mererent cet. Quo autem pacto Bologudes in manus Ottonis pervenerit, difficile est divinare. Nisi for-*

(r) BARONIVS *Annalium ecclesiast. tomo X. ad a. 958.*

(s) INCHOFER *Annalium ecclesiast. regni Hung. ad a. 958. pag. 181.*

(t) FLEVRY *Histoire Ecclesiastique Tome XII. pag. 56. edit. Bruxell.*

(u) TIMON in *Imag. Hung. ant. lib. III. cap. V. pag. 363.*

fortasse, postquam meliorum pœnituit, in Pannoniam, post suorum cladem, reverfus, eos iterum ad arma sollicitavit cet. (x).

§. 24. Enimvero si Græcos nostros amplius, quam BARONII Sed germano-
 paginæ tulerunt, inspexisset INCHOFER, Turcos, de quibus loquun- nos Hunga-
 tur, veros & genuinos Hungaros esse, evidentissime poterat co- ros fuisse,
 gnoscere. ZONARAS id aperte testatur, loco citato scribens, Turci, testantur
 inquit, Vngaros autem ita vocari supra diximus. Nimirum, cum Zonaras &
 Hungarorum, a Leone philosopho, aduersus Bulgaros, excito- Cedrenus.
 rum, primum meminisset. Quibus, inquit, rebus acerbo dolore ad-
 fectus Imperator Turcos, Istrum accolentes, qui & Vngri vocantur
 (Τῦρκες, τὰς περὶ τὸν Ἰστρὸν, οἱ καὶ Οὐγγροὶ καλεῖσθαι) muneribus impulit, ut
 Bulgaros invaderent (y). Pariter CEDRENVS, de eadem Hungarorum,
 contra Bulgaros, invitatione, Imperator, inquit, in summum animi con-
 jectus dolorem, Nicetam patritium, cognomento Sclerum, per Istrum,
 ad Turcos, dictos & Vngros (Τῦρκες τε Οὐγγροὶ καλεῖσθαι) mittit (z).
 Mirari subit Doctissimum GOARVM, reprehendentem XYLANDRVM,
 quamvis hic græcum optime vertit. At GOARVS interpreti notu-
 lam opposuit. Turcos, inquit, hic cum Vngris confundit interpre-
 quos auctor, particula conjunctiva καὶ, prodit diversos (a). Atqui
 particula καὶ ex textu exfulat, nec, si adesset, interpreti fraudi fo-
 ret. Quæ vero GOARVS porro in contrarium commentatur, nihil
 ad rhombum faciunt. Turcis enim, qui Persiam occuparunt,
 quid, illa ætate, ad Istrum rei est? Atque ut scriptorum Byzantino-
 rum lectoribus omnis scrupulus eximatur, neque in dubio positum
 amplius sit, quorsum res Turcorum, quos ad Istrum ejus temporis
 Græci collocant, in Europa gestæ, referendæ sint, ad oculum
 demonstrabimus, Turcorum nomine Hungaros eis venisse, adeo
 ut ex nomine gentis Hungariam quoque Turciam appellarent.

§. 25.

(x) INCHOFER loc. cit. ad a. 958. pag. 181.

(y) ZONARAS loc. cit. pag. 176.

(z) CEDRENVS in Compendio historiar. Tom. II. pag. 596.

(a) GOARVS in Notis, ad hunc locum Cedreni.

Idem ex
Constantino
porphyrog.
evincitur.

§. 25. Turcos illos igitur scriptor coævus, idemque dignitate & literarum ornamentis eminentissimus, Imp. CONSTANTINVS VI. PORPHYROG. ad eum modum describit. *Turcis, inquit, hæ gentes conterminæ sunt: Ad occidentem Francia: ad septentrionem Partzinacitæ: ad meridiem magna Moravia, sive Sphendoploci regio, quæ omnino a Turcis vastata est, & ab ipsis jam possidetur* (ή μεγάλη Μοραβία. ή ηι ή χώρα Σφενδοπλόκου. ή ης και παντελώς ή Φασιόδη, παρα τών Ιουίστων Τέρκων, και παρ' αυϊών κατεχέθη) *Chrovati vero ad montes Turcis adjacent* (οι δέ χρωβάτοι προς τὰ έρη Ιοϊς Τέρκοις παράκεινται) (b). *Franciæ & Francorum nomine quos intelligat, luculente CONSTANTINVS ipse docet, Γερμάνες Ιθς νύν καλαμίνας Φραγγίτες Germanos, inquit, qui jam Franci vocantur* (c). De Ottone hinc alio loco, *Ότω ό μέγας ενξ Φραγγίας Ιης και Σαξίας Otto, inquit, magnus Rex Franciæ, quæ & Saxonia* (d). Finitimæ igitur Turcis nostris gentes, teste CONSTANTINO, quas secundum CPoleos situm dimensus est, fuerunt: ab occidente Germani, ad meridiem magnæ *Moraviæ populi*; quorum Regem Sphentoplocum, sive Svatoplucum, Hungari devicerunt, occupataque hostili terra, florentissimum Hungariæ regnum, ad utramque Danubii ripam, condiderunt. Vade CONSTANTINVS, *Quæ omnino a Turcis vastata est, inquit, & ab ipsis jam obtinetur*. Explicaverat autem Svatoplucus fines regni sui ultra Dravum, ex parte etiam Savum, ad alpes usque Noricas. Ac licet victores Hungari profligatos a Danubio Moravos, vel, ut alii, Latini potiffi num, loquuntur, Slavos Marahenses, ultra Dravum persecuti sint, statimque a principio irruptionis suæ partem aliquam, intra Dravi & Savi confluenta, expugnaverint (e), mansit tamen potior pars superior juris Marahensium; ex quo ma-

gnam

(b) CONSTANTINVS *De administrando imperio ad filium Romanum cap. XIII. pag. 63. sq. Tomo I. Antiquitt. CPolitanar. quas ANSELMVS BANDVRI, duobus tomis, edidit Parisiis.*

(c) IDEM *ibidem cap. XXV. pag. 79.*

(d) IDEM *ibidem cap. XXX. pag. 95.*

(e) IDEM *ibidem cap. XLII. pag. 111. Et habitant quidem, inquit, trans Danubium flumen Turci, in terra Moraviæ, atque etiam ulterius, intra Danubium & Savum fluvios.*

gnam Moraviam ad meridiem Turcis nostris sitam, Constantinus dixit. *Patzinacitæ*, quos ex opposito ad septentriones collocat, gentes sint oportet, ultra Carpathicos montes, per Russiam rubram, Podoliam atque Vkrainam, longo tractu, ad pontum usque Euxinum, olim diffusæ; id quod ex aliis *Constantini* descriptionibus facile evinci posset, nisi in his brevitati nobis studendum esset.

§. 26. Reliquum est, ut doceamus, quinam *Chrovati* fuerunt, quos Turcis ad montes adjacere, CONSTANTINVS memorat. Montes Carpathicos, quos montium Chrovaticorum nomine, nescio quam bene, insignivit, qui tabulam geographicam, ex mente Constantini, adornavit, Clarissimus vir, GVIL. DEL ISLE, BANDVRI *Antiquitatibus Constantinopolitanis* insertam, intelligere haud licet. Populos equidem illos, ultra Carpathum positos, a CONSTANTINO *Chrovatos* quoque, & quidem *albos*, vocari, non diffiteor. Sed, cum tres plagas, occidentalem, septentrionalem & meridiam expresse designarit CONSTANTINVS, orientalem quartam fusque deque habuisse, censendus non est. Non igitur Chrovati, Turcis ad montes adjacentes, Carpathici esse possunt; hi enim ad septentriones quaerendi forent: sed *Servios* interpretor, qui, latiore significatione, non raro Chrovati quoque Græcis audiebant, quod a Chrovatis eos descendisse crediderunt. Montesque adeo intellexit CONSTANTINVS *Serviz* illos, quorum jugum, infra Belgradum adfurgens, perpetuo nexu, in intimam usque Bulgariam excurrit. Quapropter alio CONSTANTINVS loco Bulgaros Turcis ad orientem collocat. *Confines autem Turcis sunt*, inquit, *orientem versus Bulgari, ubi eos Ister fluvius, qui & Danubius dicitur, separat: septentrionem versus Patzinacitæ: ad occidentem Franci: ad meridiem Chrovati* (f). Habes itaque Turcorum illius ævi, in Europa, fines, id est *Hungarorum*, quos, Constantini ætate, longe jam lateque in omnibus illis oris dominatos, historiarum scientes non ignorant.

§. 27. Ac non possumus, quin unum insuper locum PORPHYROGENITI adscribamus, quo nihil, ad confirmandam sententiam nostram, dilucidius, in recessu plura etiam habet. *Locus*, inquit, *quem*

Loci præcedentis continuata explicatio.

Turcos, ad Istrum, ævo Constantini, Hungaros

D

primi-

(f) CONSTANT. PORPHYROG. loc. cit. cap. XL. pag. 110.

fuisse dictos, primitus Turcæ occupabant, a fluvio interlabente nuncupatur, Etel & amplius ostenditur. Turci (g), & profugientes, sedes posuerunt illic, ubi nunc habitant.

In hoc autem loco antiqua quedam monumenta supersunt, inter quæ pons Trajani Imp. ad initia TURCIAE, & Belgrada, quæ trium dierum itinere ab ipso ponte distat; ubi turris est sancti & magni Constantini Imp. Et rursus, ad cursum fluminis, exstat Sirmium, quod Belgrada abest duorum dierum itinere. Inle magna Moravia, baptismo carens, quam, Turcæ devastarunt, cujusque princeps olim fuit Sphendoplocus. Atque hæc quidem juxta Istrum flumen monumenta sunt & cognomina. Vteriora vero, quæ omnia Turcis habitantur, cognomina nunc habent a fluminibus transcurrentibus. Eorum primum Timeses est, alterum Tutes, tertium Moreses, quartum Crisus, quintum Tizza (Τιμήσις, Τάτης, Μορήσις, Κρίσος, Τίτσα). Confines autem Turcis sunt, orientem versus Bulgari cet. (h) quæ jam protulimus. Vides igitur, ex hoc ipso CONSTANTINI loco, dum pontem Trajani & Belgradum ad initia Turciæ ponit, Turciæ nomine ei Hungariam venire. Cui adjungo mirificum CEDRENI dictum. Locutus nempe de castellis Morabo & Belgrado, pomi illius, ab omni ævo, eridos, Quæ sunt castella, inquit, Pannoniæ, trans Istrum sita, vicina Regi Turciæ (Φερρία δὲ ταῦτα τῆς Παννονίας, κατὰ τὴν περὶ αὐτῶν τῆ Ἰστρου διακείμενα, καὶ γεστοῦντα τῷ κράλει Τερκίας) (i). XYLANDER vertit: Turciæ vicina ditioni. Recte hic castigatus a GOARO, in notis. Τῷ Κράλει. Xylander, inquit, ditioni: verius Regi. Crales, Bulgarica lingua, Rex. Non Crales, sed Kral, nec Bulgaris tantum, sed omnibus Slavicis nationibus Regem notat. Vnde & Hungari suum Kiraly, quod idem significat, acceperunt, ad quod respexisse videtur CEDRENVS. Quare cum Hierotheum monachum, a Theophylacto, Patriarcha Constantinopolitano, Turciæ Episcopum inaugu-

Hungaria
quoque di-
ctæ Turcia.

(g) EADEM RHEGINO PRVMIENSIS, de Hungaris, refert in Chronico, ad a. 889.

(h) CONSTANTINVS de Administr. imp. cap. XL. pag. 109. sq.

(i) CEDRENVS in Compendio historiar. Tomo II. pag. 745.

auguratum scribunt CEDRENVS & IOH. CVROPALATES, *Hungarie*
Episcopum inauguratum existimes.

§. 28. Et hactenus *Bulofudem & Gylam* Hungaris vindicavi- Cur Hunga-
mus, argumento ex Turcorum denominatione sumto, quod, pri- ri dicti
mo obtutu, contra nos militare videbatur. Plures hinc ex CE- Turca?
DRENI, ZONARAE, CONSTANTINI, LEONIS *grammatici* aliorumque
narrationibus, notas chronologicas, geographicas propriisque ex
nominibus petitas, missas in praesens facio; sufficere enim, quas
adduximus, possunt ad demonstrandum, *Turcos* illos Graecorum,
germanos *Hungarorum progenitores* esse. Ceterum, cur Hungari
dicti *Turcae*, non sine ingenio TIMON, *De reliquo*, inquit, *Graeci*
Vngaros Turcos vocaverint, tum quia ad similitudinem ac feritatem
verorum Turcorum accedebant, tum quia germani Turcae, quod in-
dicant primorum Regum leges, de Ismaelitis scriptae, confociari erant il-
lis (k). Sed ad illustrationem antiquitatum Hungaricarum notan-
dum amplius, aeo illo Graecorum, omnes in universum Hunno-
rum gentes Turcorum appellationem gessisse. Vnde Hungarico-
rum scriptorum sententia aliquid ex eo etiam praesidii acquirit, dum
Hungaros genuinam Hunnorum propaginem statuunt. Proceden-
te vero tempore Hunnis solis Caucasiis, quos PRISCVS *Rhetor* Ki-
daritas, PROCOPIVS & AGATHIAS Ephtalitas, itemque albos, qui-
dam, praemisso nō Nephtalitas, appellant, hoc nomen adhaesit.
Hinc AMRVS, seculi XIV. scriptor Arabicus, Kidaritarum, sive
Ephtalitarum, illorum Hunnorum bella, cum Peroze Rege Per-
sarum gesta, enarrans, non Hunnos eos amplius, sed, suae aetatis sti-
lum secutus, *Turcos* appellat (*). Et haec est illa gens Turcorum,
quae, cum Saracenis post haec conjuncta, Asiam & Europam inun-
davit, vastissimamque, per omnes tres orbis partes, imperium ad
se rapuit, quaeque, in hunc usque diem, Turcorum nobis appel-
latione venit.

D 2

§. 29.

(k) TIMON in *Imag. Hung. ant. lib. III. cap. V. pag. 366.*

(*) Fragmentum ejus, quod IOSEPHVS SIMONIVS ASSEMANVS *Biblio-*
thecae orientali Clementino-Vaticanae inseruit, legesis *Tomo III. parte*
I. p. 198.

Geyla, Gylæ
five Gyulæ
Ducis ope-
ra, per nu-
prias Sarol-
tæ, Christo
adducitur.

§. 29. Ad tertium, qua nimirum occasione, *Gyle Ducis* ope-
ra, *Geyfa* quoque ac *populus*, qui sub ejus erat imperio, Hunga-
rorum, ad Christum fuit adductus, nos accingimus explicandum.
Velim igitur notari. *Sarolta*, *Gyulæ Ducis* Hungarorum filia,
nuptum tradita fuit *Geyfæ*, ex qua natus *S. Stephanus Rex*. Con-
stans hæc Hungarorum traditio est, quam nulla plane ratio nos
cogit deserere. Si itaque demonstraverimus, *Gylam Ducem*, qui
Constantinopoli Christo nomen dedit, eundem esse, quem Hun-
gari *Gyulam* vocant, *Geyfæ* focerum, *Stephani* autem Regis a-
vum, verosimillimo argumento inferre licebit, *Saroltam*, in do-
mo Christiana altam, inque patria disciplina eruditam, electum il-
lud vas fuisse, quo divina bonitas usa est, ad *Geyfam* cœlesti ve-
ritate imbuendum, gentemque Hungaricam meliorem ad frugem
reducendam. Quod pluribus confirmabimus, si prius *Gyulam* Hun-
garorum, Græcorum *Gyle*, cum non differant, nisi modo scri-
bendi, suffecerimus.

Gylas &
Gyula nomi-
na eadem.

§. 30. Res tota eo redit, ut doceamus, quo sono Hungari
suum *Gyula* pronuntient, & quam commode ea vox a Græcis ex-
primi potuit. Elementum *G* duplicem apud Hungaros potesta-
tem habet. Jam enim durius sonat, eundem ad modum, quo
efferrî a nobis solet, in vocibus latinis, ante *A, O, U*, ut in *vaga-
ri, margo, gusto*. Jam mollius, ut *Di Gallorum*, in vocibus
Dieu & Diable. Duplicem itaque potestatem cum apud Hunga-
ros *G* habeat, cum durius sonat, id nude scribunt: quoties vero
esserendum est mollius, distinctionis gratia, ad *G̃* y adjiciunt. Ut
adeo *̃* y post *G*, apud Hungaros, non sit distincta litera, vocalis
vel consona, sed nota tantummodo diacritica est, *̃* *G* addita
propterea, ut mollem ejus pronuntiationem lectoribus insinuaret.
Quibus observatis, nomen *Gyulæ* rite lecturus, vocem in duas dun-
taxat syllabas dispescat, &, ad analogiam prædictarum vocum Gal-
licarum, dicat *DIU-LA*. Atque hæc de Hungarorum vocabulo;
cui *Gylas* Græcorum, quantum per rationem istorum scribendi li-
cuit, prorsus respondet. Constat enim apud Græcos *U* breve
Latinorum, in vocibus propriis, per *Y* scribi. E. c. pro *Rómu-
lus*,

lus, Lusitanus, Sulla, scribunt *ρωμύλος, λυσίανός, σύλλας*. Hujusmodi sunt & hæc appellativa *μῦς mus, σῦς sus* cet. Ergo *Gylas*, idem est, ac *Gulas*, ipsissimumque *Gyula*; nam *Σ* finale ad terminationem græcanicam spectat, cujusmodi est *σύλλας*, pro *Sulla*. Molem vero elementi *G* sonum cum Græci commode exprimere non possent, merum *γάμμα* scripsere. Nec veteres subinde Hungari aliter; scripserunt enim *Gewr*, pro *Gyewr*, quod hodie est *Györ*: unde in diplomatis antiquis Episcopus *Gewriensis*, pro *Györiensis*, id est *Fauriënsis*.

§. 31. Isque *Gylas* Græcorum, quin idem sit, ac *Gyula* Hungarorum, dubitare nos non sinunt rationes partim chronologicæ, partim regionis, cujus dominium obtinebat, fitus. Scriptoribus namque Hungaris perhibentibus, auspiciis suis Transilvaniam rexit, memoriamque nominis, ad nostrum usque seculum, retinuit Transilvaniæ caput *Alba Julia*, Hungaris dicta *Gyula - Fejérvár*, id est, *Alba Gyulæ*: & hinc circumjacens quoque regio, *Albensis Comitatus* nomine insignis, Hungaris *Fejér-vármegye* audit. CAROLI VI. Imp. Opt. auspiciis, *Albensis* urbs, accessiones nacta amplissimas, jam *Carolina* salutatur. Ex Transilvania igitur proximum *Gyulæ* Ducis, in urbem Constantini, iter patebat. Adde, præfecturæ ipsius fines imperium attingisse CPolitanorum; quod CEDRENI & ZONARAE verba, quibus pacem cum Romanis eum servasse, & ab omnibus incursionibus in fines Romanorum sibi abstinuisset, testantur, satis superque docent. Vnde, vel ipsa vicinitate *Gyula* permotus videtur, ut primum Græcis familiarius uteretur, sanioraque ab eis doctus, CPolim deinde peteret. Calculus denique chronologicus, paulo post accuratius subducendus, ostendit, *Gyulam* nostrum & Stephani patrem *Geysam* coætaneos fuisse, ut hic filiam istius uxorem ducere, Stephanumque ex eo conjugio suscipere, potuerit. Circa annum enim 950. CPolim accessit, ac Christianorum mysteriis ibidem est initiatus. *Stephanus* vero, annalium Hungaricorum fide, a. 969. in lucem fuit editus. BARONIVS quidem, SPONDANVS, BALBINVS nativitatibus ejus tempus ad a. 989. transferunt, INCHOFER annum 985. posuit; quem & TIMON, in

Synopsi rerum Hungaricarum (l), est secutus. Idem vero, rebus Stephani accuratius ponderatis, in annalium Hungaricorum sententiam concessit (m).

Qua occasione Geysa conversus sit, porro ostenditur.

§. 32. Nullis igitur conjecturis operosis, nullis portentis, an fabulis, opus est, ad explicandum, unde *Geysæ* gentique ejus doctrinæ cœlestis lux illa beata adfulsit, si *Saroltam*, quam paulo ante, vel paulo post, Gyula sustulit, quam a paganismi erroribus respiciisset, ad hoc præcipue opus a deo fuisse delectam, adfirmaverimus. Non inepte BALBINVS, *Pukherrima*, inquit, *in eam rem exempla suppeditant historiæ, in quibus fœminæ multorum bonorum, maximeque religionis Christianæ, Regibus & regnis amplectendæ, causa fuerunt* (n) cet. Adducit hinc exempla aliquot, & in his *Gisela*, quæ Hungarorum populum christiane credere docuit. At verius jam, cum de initiis religionis Christianæ sermo instituitur, in *Gisela* vicem *Saroltam* substituemus. Conferre enim cum nuptiis Stephani BALBINVS debuit, quæ de eodem, ab Adalberto baptizato, alibi scripsit (o). Filix incitamenta & amabiles svasiones, quîn focer *Geysæ*, *Gyula Dux*, pro virili parte sua, optimis consiliis foverit, salutaribus monitis suffulserit, generoquæ, in exequendo præclaro facinore, præsidio & ope adfuerit, egregia viri laus, qua ornatur a Græcis, nobis persuadent. Si enim id operam sedulo dedit, ut sui imperii homines, a barbaricis erroribus liberatos, Christo vindicaret, eaque mente *Hierotheum* Episcopum CPoli adduxit, multo magis occupatum in eo fuisse, dubio caret, ut generum totamque ejus familiam cœlo redderet. Nec defuit exem-

(l) *Synopsis hæc novæ chronologica regnorum Hungaria, Croatia, Dalmatiæ* cet. *Tyrnavia* a. 1714. edita, in 12. emendatior & ad annum usque 1736. producta, iterum prodiit *Cassovia* a. 1736. in fol. sub tit. *Epitome chronologica rerum Hungaricarum* cet.

(m) TIMON in *Imag. Hung. ant. lib. III. cap. VIII. pag. 399.* inque *Epitome pag. 1.*

(n) BOHVSL. BALBINVS *Miscellaneor. hist. Bohemia dec. I. lib. VI. sect. I. cap. 16.*

(o) IDEM *ibid. dec. I. lib. VI. parte II. pag. 35.* inque *Epitome lib. IV. cap. 4. pag. 422.*

exemplum, quod præsentis inter Christianos dei religionem & Geysæ & Hungaris suis inspiraret, *Bulosudis* nempe, Christianorum sacrorum desertoris male conciliati, tristis, in infami ligno, vitæ exitus. Quod *Gyulam* exemplum, & qui suæ erant sententiæ, Hungaros neophytos, in expugnandis incredulorum animis, opportune ad usum convertisse, non est a fide alienum.

§. 33. Multi, Græcis nostris testantibus, *Hierothei* Episcopi ministerio, ad veri dei cognitionem, ex Hungaris, pervenerunt. At istis quotidiana cum ceteris consuetudo fuit, commerciumque cum Hungaris, Geysæ imperio obnoxiiis, cum alias, tum post auspicas Principum nuptias, intercessit amplissimum: cumque fama, primum de Geysæ, ejusque familiæ, mox de procerum aulæ regiæ, religione, cui sese addixerunt, increbuisse, non potuit non lætissima credentium seges, per universam gentem, fœcundo quasi imbre irrigatam, exurgere. Quæ dum fierent, non inficiamur vicinos populos, captivorum item Christianorum turbam, spe mitioris fortis incensam, strenue egisse, quod suum erat. Sed istos tantæ tamque excelsæ moli, a fundamentis excitandæ, pares fuisse, antehac negavimus. Nec facile quisquam id sibi perivadebit, qui, ut præfati sumus, meminerit, mancipiorum consilia durioribus dominis nauci & exosa, vicinorum, si alieno ab eis animo simus, quemadmodum, per ea tempora, Hungari ab occidentalibus fuerunt, vulgo esse solere ingrata. Inter eos quidem, qui Hungaris Christianam fidem inspirarunt, utque alacrius eam amplecterentur, monitores fuerunt, primas ego partes *Slavis*, præterito sæculo, a *Cyrillo* & *Methodio*, doctoribus Græcis, ad Christum conversis, defero. Cum illis enim, statim post debellatum *Svatoplucum*, regnoque in expugnata provincia constituto, familiarissime victitabant, adfinitates contrahebant, causam communem contra hostes faciebant. De quibus omnibus longum nimis hîc esset commentari.

§. 34. Duo his, quæ hæcenus dicta sunt, opponi possunt. Primum, quod *Gyula*, *Saroltæ* frater, paganis erroribus addictissimus, *S. Stephano*, cum universam gentem cognitione Christi imbueret

Quomodo euangelii Christiani lux ad gentem, item Hungaricam transfusa fuerit.

Ad objectionem respondetur.

con-

conaretur, in primis adversatus fit, usque adeo ut S. Rex in avunculum, qui classicum prior cecinerat, exercitum ducere cogere-
retur. Sed, adspirante meliori causæ deo, Gyula victus, provincia exutus, inque Hungariam, cum tota familia, abductus est; ex quo tempore Transilvania regno Hungariæ accessit. Ita THVROCZIVS, BONFINIVS, RANZANVS(p). Verum respondit ad eam objectionem TIMON, neque, ut ego arbitror, sine veri præsidio. *Nihil, inquit, obstat, quod filius ejus, Gyulæ, adversatus fuerit D. Stephano; sæpe enim liberi desciscunt a consuetudine parentum* (q). Et quis ignorat, subsecutas interdum integrarum gentium defectiones ad errorem avitum; a quibus imperantes neque ipsi abhorruerunt, dum nullis aliis consiliis regnum consequi, aut adfirmare consecutum, se posse sperarent. Non longe abeundem nobis est. Defuncto Stephano, ejectoque e regno Petro, mox ipso & æmulo Aba de medio sublatis, Hungari post liminio ad profanos ritus redierunt, Andrea Rege cum fratre Leventa conniventibus, suosque in sacras ædes sacrorumque Christianorum antistites furere permittentibus. Et Leventa totus in paganissimum propendisse dicitur.

Altera, ex Polonorum testimonio, objectio solvitur.

§. 35. Porro, cum plures ob conversam Hungarorum gentem de palma dimicent, *Germani*, quod *Gisela* Hungarorum Regi desponderunt, *Pilgrinus*, Laureacensis præsul, fidelem eis operam navavit: *Bohemi*, quod *S. Adalbertus*, e sua gente ortus, apostoli apud Hungaros munere functus sit: *Græci*, quod *Bulosudes* & *Gylas* Constantinopoli baptizati, & quod Hungariæ Episcopum dederint *Hierothæm*; tum & *Poloni*, ejus gloriæ avidi, suas hic res agunt. Geysam illi secundas cum *Adleide*, Miecislai I. sorore, nuptias contraxisse contendunt, eumque gentemque Hungaricam veritati locum dedisse, a fœmina Polona pervalos. Amplius, S. Stephanum ex *Adleide*, non Sarolta, Geysæ natum volunt; unde visum illud, quod nostri Saroltæ tribuunt, illi ad Adleidem referunt

(p) THVROCZIVS in *Chron. p. II. cap. 29.* BONF. *dec. II. lib. I.* RANZANVS in *Epitome, Indice VIII.*

(q) TIMON in *Imag. Hung. ant. lib. III. cap. V. pag. 365.*

ferunt. Hæc DLVGOSVS (r), CROMERO nihil definire auso (s). Sed docere nos Poloni debuissent, cujusnam tantæ auctoritatis præsidio fulti, & annalium Hungaricorum fidem repudiant, & omnibus penitus antea ignota narrent. Et certe, si cum animo repetamus, quæ indubitata Byzantinorum fide retulimus, hisque firmis rationibus superstruximus, non erit quod Polonorum, in hoc argumento oppido recentium, dissensu moveamur. Si quo tamen numero testimonium ipsorum habendum, concedamus eis licet, Geysam alteras cum Adleide, principe virgine Polona, nuptias inivisse. Ita annalium quoque Hungaricorum fidem liberaverimus, qui, post obitum Geysæ, *Cupam*, Ducem Sümegiensem, viduam ejus ambivisse, memorant, ut, eam nactus uxorem, Stephanum facilius subverteret, rerumque in Hungaria potiretur. Nam prima Geysæ conjux, ex qua, triginta ante annos, natus erat *Stephanus*, anus jam ea ætate fuerit oportet; difficilior hinc a proco induci potuit, ut filium de gradu deturbari pateretur, saltem ut ipsa, igne novo calefacta, senectutis frigus lenius ferret. Contra vero a noverca id ipsum facilius impetraturus erat. Verum, si vel maxime illud Polonis demus, nondum tamen liquebit, paganis an Christianis addictior *Adleis* fuit? Si illud, res tota in vado est: si vero *Adleidis* opera Geysæ & gens Hungarica ad fidem Christianam pervenerunt, difficillimum erit Hungaros cum eis conciliare. Etenim qua obtinendarum nuptiarum spe *Adleidem*, foeminam religiosissimam, cujus instinctu Christiana inter Hungaros religio plantata est, uxorem *Cupa* ambivisset, cum ipse sacra Christiana dire execraretur, hocque unice ageret, ut regno, uxoris beneficio, potitus, fidem Christianam denuo exterminaret? Sed de his Poloni viderint. Hungarorum nos hac in re testimonium potius sane putamus, quod in Polonis partium quoddam studium eluceat, Hungaris autem nulla aderat ratio, quæ eos in transversum egisset. INCHO- *Inchofer*
FER, nescio ex quibus somniorum oraculis, duas, ante Saroltam, notatur.

E

Gey-

(r) DLVGOSVS *Historiæ Polonicae* tomo I. ad a. 968. & 969.

(s) CROMERVS *De origine & rebus gestis Polonorum. lib. III. in Miecislao.*

Geyſæ uxores vult didiciſſe (t). Ilicet CROMERVUM, quem allegat, dormitans legit, dormiensque legensque id ſomnii ſomniavit.

In tempus,
quo *Buloſu-*
des & Gylas
CPoli bap-
tizi, inquiri-
tur.

§. 36. Superest, hoc capite, ut tempus eruamus, quo Duces Hungari, *Buloſudes & Gylas*, CPolin acceſſerunt, militiæque Chriſtianiæ adſcripti ſunt. Hinc enim, ſine dubio, initia religionis Chriſtianiæ inter Hungaros, non privatim a privatis, ſed publice & ſolemniter receptæ, arceſſenda erunt in poſterum. Publice enim id fieri dici meretur, quod a viris, ad reip. clavum ſedentibus, fieri videmus. Ab his enim exempla cives ſumere, & ipſi exempla ſua, cum recte agere ſibi videntur, pro lege vulgo ſuis ſolent proponere. Chronologici quidem characteres varii nobis ſuppetunt, quanquam nullus, fateor, ejusmodi, ut & annum eruere recteque conſtituere poſſemus. Dabimus tamen operam, ut proxime ad eum accedamus. Primum igitur notandum, *Theophylactum* id temporis Patriarcham ſediſſe CPoli; is namque *Hierotheum* Hungariæ Epiſcopum inauguraſſe dicitur. At *Theophylactus* eccleſiam CPolitanaſ gubernavit ab a. 933. ad a. 956. quo hydropicus, cum biennio ex morbo laboraſſet, conſumtus eſt. Quam ob rem *Buloſudem & Gylam* ante a. 956. baptiſmate lotos conſequitur. Qui character contra INCHOFERVUM, Ducum baptiſma ad a. 958. referentem, tenendus eſt. Ipſe, ad a. 955. ex CVROPALATE, obſervaverat INCHOFER, *Theophylactum* anno ſequenti, id eſt, 956. miſerandum vitæ finem habuiſſe. Quo magis mirum, unde in errorem illum incidit. Nempe BARONIVM temere tranſcripſit, qui ad eundem annum Ducum noſtrorum baptiſma commemoravit. Sed non intellexit BARONIUM INCHOFER; is enim ad hunc annum ſupplere voluit, quæ ſuo loco adſcribere omiſit. Ait enim, *Hic in memoriam revocandum, quod de eodem Ottone ſcripſit Curopalates, hoc tempore nempe Turcarum Regem, ſive Ducem cet. (u).* Quamque fide optima BARONIUM compilavit INCHOFER, illud etiam, quod narrationi baptizatorum Ducum ſubjicit, indicio eſt, *De quo tamen, inquit,*

Character
chronologi-
cus prior.

Inchofer
in viam
reducitur.

capite

(t) INCHOFER in *Annal. eccl. regni Hung. ad a. 985. pag. 225.*

(u) BARONIVS, loco ad §. 22. citato.

capto & ab Ottone morte multato, apud Latinos scriptores nulla habetur mentio (x). Iisdem verbis BARONIVS, De dicto, inquit, Duce Turcarum ab Ottone capto, & morte multato, apud Latinos nusquam mentio.

§. 37. Deinde advertendum, Græcos nostros Romani prius *Lacapani*, Constantini Imp. focer, inque imperio collegæ, filiorum-que ejus, *Stephani & Constantini*, exilium describere, quam Ducum Hungarorum adventum enarrant. Solus igitur *Constantinus* imperium tenuit, Hungaris CPolin accedentibus, quod & scriptores nostri communibus suffragiis confirmant. Vnius namque Constantini, qui advenientes liberaliter accepit, meminerunt. Et Romanus quidem imperio exutus, inque Proten insulam, a filio Stephano, relegatus, secundum FLEVRY (y), fuit d. xx. decembr. a. 944. Filii similiter Romani, non multo post, uno admodum mense paucisque interjectis diebus, d. xxvii. Januarii anni sequentis 945. eandem sortem sunt experti. Subjungunt Græci nostri proxime, ante Ducum Hungaricorum adventum, factiosorum quorundam, qui partim *Romanum*, partim *Stephanum*, ab exilio reductos, in imperium restituendi consilia ceperunt, oppressionem. Nihil vero succurrit, quo pœnam, a conspirantibus sumtam, ad suum annum referamus. Romanus tamen, observante FLEVRY, cujus calculum sequimur, a. 948. d. xv. Iunii, in insula Prote mortuus est. Anno igitur 945. hætenus inhære nos oportet.

§. 38. Tertio autem notandum, quod *Bulosudem*, rescissis, quæ cum deo icerat, pactis, exercitum in Francos duxisse, captum vero a Rege istorum in cruce sublatum esse, Græci nostri scribant. CEDRENVS quidem in nomine Regis peccat, *Johannem* nominans. At correxit errorem IOH. CVROPALATES, dextrimeque *Ottomem* nuncupavit. Nec vitio apud CEDRENVVM caret nomen *Bulosudis*, quod deterius etiam in ZONARA legitur, *Bologudes*. Familiæ hujus generis sunt errores Græcis, illius ætatis, cum nomi-

E 2

na

(x) INCHOFER, loco ad §. 22. itidem jam citato.

(y) FLEVRY in Hist. ecclesiast. Tomo XII. pag. 53

na propria exarant, five ab ipsis auctoribus, five a scribis indoctis, profecti. Rectius nomen illud scripsit CONSTANTINVS Imp. ΒΑΣΙΛΕΥΣ, *Bultzus* (z). Melius enim id congruit cum *Bulchu*, quod Hungari pronuntiant *Bultschu*; quem THVROCZIVS aperte inter Duces Hungarorum, laqueo extinctos, memorat (a). Sed & THVROCZIVS in nomine Imperatoris errat; *Conradum* enim, pro *Ottone*, nominat, lepidam adtexens narratiunculam, Imperatorem ab altero Ducum, *Leel*, priusquam hic supplicio adficeretur, cornu militari percussum, & ad inferos præmissum esse. Videntur autem nostri *Conradum*, *Ducem Lothariensem*, in memoria habuisse, qui, infestus Ottoni, Hungarorum agmina in Germaniam excivit: facti autem pœnitens cum Imperatore, in gratiam iterum rediit, fortiterque contra Hungaros, prius foederatos, jam hostes, pugnans occubuit: & sic prodicionis pœnas Hungaris dedit, perfidiamque in suos, honesta pariter morte, expiavit. Quod TIMONEM quoque observasse video (b): nos, ex AVENTINI lectione, conjecturam fecimus. Neque AVENTINVS supplicium *Bulchu* recensere oblitus est, *Bultzkonem* vero ille ac *Regem* vocat Hungarorum; cui quatuor subjecti fuerint Reguli, *Schaba*, *Lelius*, *Sura*, *Toxus*, quos omnes pari supplicio sublato prodit (c). At contra aliorum, de rebus Germanicis, scriptorum fidem, qui tres tantummodo numerant, THVROCZIVS, in *Chronico*, duos. Enimvero neque Henrico Imp. gloriosum post illa fuisset, sororem Giselam nuptum dare Stephano, cuius avus Toxus pudenda morte periit. Clades illa Hungarorum Ducumque, in quibus *Bulchu*, five *Bulofudes*, primus fuit, incidit in a. 955.

Character
quartus.

§. 39. Denique negligendum non est, quod ZONARAS tradit, post susceptum a Ducibus baptismum, Hungaros ad tempus conquie-

(z) CONSTANTINVS de *Administrando imperio* cap. XL. pag. 110.

(a) THVROCZ. *Chron. Hung.* parte II. cap. 25.

(b) TIMON in *Imag. Hung. ant.* lib. III. cap. V. pag. 359. sq. Eleganter vero ille. *Fuit itaque Conradus*, inquit, *Dux Lothar. in congressu casus, quem reduces Hungari dixerint fuisse Imperatorem, & ad gloriam gentis jactaverint.*

(c) AVENT. *Annal. Bojor.* lib. V. cap. I. sect. 26.

quievisse, ac rursus *Bulosudem*, rupto foedere, impressionem in Romanos fecisse. Secundum CEDRENUM, *πολλάκις σὺν παντὶ ἔθνεϊ κατὰ Ῥωμαίων ἐξήλασε* *sæpius, cum universa gente, Romanos adgressus est.* Hæc Hungarorum quies, & repetitæ, *Bulosudis* ductu, incurfiones, donec tandem res male ipsis, ac Duci cumprimis, verteret, quatuor saltem aut quinque annos, si non plures, a fatali *Bultzkonis* anno, qui fuit 955. retrogradiendo, abstulerint. Quam ob rem initia Tempus religionis Christianæ inter Hungaros, aliter hactenus ab aliis, circa quæsitum annos 969. & 989. hærentibus, quæsitæ exsculptaque, altius reducenda, & circa medium annorum 945. & 955. collocanda erunt in posterum. Ponamus igitur a. 950. constituitur.

§. 40. THVROCZIVS, in *Chronico*, cum *Saroltam*, *Geylæ* uxorem, *Gyulæ* illius filiam fuisse scribit, qui e septem Ducibus, cum multitudine Hungarorum, e *Scythia* egressis, tertius erat (d), toto pæne sæculo aberrat: imo, si ex annalium ejus calculo, de ingressu Hungarorum in *Pannoniam*, statuendum esset, seculis plus quam duobus aberravit. Allapsi enim in *Pannoniam* sunt Hungari a. 838. at secundum annales THVROCZII a. 744. Verum chronologicæ apud scriptores istos rationes, homines non malos, rudi tamen arte enarrantes, quæ avorum memoria gesta cognoverunt, frustra quæfiveris. Nolini ego quidem nostris suos *Capitaneorum*, ut vocant, ordines turbare, neque enim suo destituuntur præsidio (e). Plures tamen fuisse existimo, quibus *Gyulæ* nomen subinde adhæsit. THVROCZIVS ipse eum, quem *Stephanus* Rex, victum captumque, ex *Transilvania* deportavit in *Hungariam*, tertium fuisse adserit, a *Gyula* majore, Duce ex prioribus septem. *Idem* juniorem istum, *Stephani* avunculum fuisse, tradit (f). CONSTANTINVS *porphyrog.* nomen *Gyulæ* non proprium, sed dignitatis

E 3

cujus-

(d) THVROCZ. *Chron. Hung. parte II. cap. 5.*

(e) CONSTANT. de *Administ. imp. cap. XXXVIII. pag. 107. d. Hungaris, Erantque gentes eorum, inquit, septem, & Principem vel indigenam, vel alienigenam, habuerunt nunquam: sed erant inter ipsos BOEBODI quidam, quorum primus is est.*

(f) THVROCZ. *Chron. Hung. parte II. cap. 5. conf. cap. 24.*

cujusdam inter Hungaros fuisse, testatur. τὸ μὲν Καλή ἐστὶν ὄνομα κύριον, τὸ δὲ Καρχᾶς ἐστὶν ἀξίωμα. ὡς περ καὶ τὸ Γουλᾶς, ὃ ἐστὶ μείζον τῆς Καρχᾶς
Est autem kale, inquit, nomen proprium, sed karchas est dignitas, quemadmodum Ἔ Gylas, quæ tamen major est, quam karchæ (g).
 Et in præcedentibus scripserat, *Habent autem primum ducem exercitus, Principem, ex prosapia Arpadis, Ἔ duo alios, Gylam Ἔ karcham, qui judicium vicem obtinent (οἵτινες ἔχουσι τὰ ξὺν κρίσει).* Pergit vero, *Et habet unaquæque gens peculiarem principem, suntque Gylas Ἔ karchan, non nomina propria, sed dignitates.* (15 εἶον, ὅτι ὁ Γουλᾶς καὶ ὁ Καρχᾶν οὐκ εἰσὶν ὀνόματα κύρια, ἀλλ' ἀξιώματα (h). Fatcor, nihil me invenire, quo Constantini sententia, quasi *Gylas & Karchas*, vel *Karchan*, adpellativa, eaque dignitatum, apud Hungaros sint nomina, commodè explicari ac defendi possit. Verba tamen adscribere non piguit, ut alii, si quid habuerint, ad profendum invitarentur,

CAPVT IV.

ECCLESIAE ORIENTALIS

*ministerio religionem Christianam inter Hungaros
 primum plantatam esse evincitur.*

§. 41.

Hoc capite ecclesiæ orientalis in Hungaros merita ad eum locum, de quo detrusa sunt, restituere, eaque ab inerti oblivione, quæ animum ingratum comitem trahit, vindicare, est animus. Eadem opera præcipientes Regum Hungariæ, in ordinandis ecclesiæ rebus, prærogativas delibabimus, quarum hodiernum usque rudera quædam superant, sed olim prorsus erant eximix. Quanquam vero, quæ superiore

(g) CONSTANTINVS *De Administr. imp. cap. XL. pag. 110.*(h) IDEM *ibidem cap. eodem.*

periore capite differebamus, Græcorum, in convertendis ad Christum Hungaris, fidelia officia satis loquantur, quia tamen suorum tantummodo scriptorum testimonio nituntur, de illis amplius disquirendum est. Testes quidem ita comparatos primo omnium evincendum, ut eorum fides jure sollicitari nequeat. Ac rei gestæ, tametsi non interfuerunt, justo longius tamen non distabant, clari circa finem seculi XI. initiumque seculi XII. Deinde, quod scriptores istos inter se conferentibus continuo patebit, unum omnes monumentum vetus, rebusque descriptis æquale, in annales suos transfudere; iisdem namque sententiis, imo iisdem fere verbis, utuntur (i). Et mihi quidem ZONARAS auctorem primum simpliciter secutus, CEDRENVS & CVROPALATES nomen Francorum, vel potius Germaniæ, Regis, sub quo *Bulchu* Dux supplicium subiit, ex sua quisque opinione supplevisse videntur. Quo factum est, ut CEDRENVS, privatus & monachus, veterum codicum lectioni ita unice adfixus, ut in recentiorum temporum gestis hospes esset, svavem illum erraret errorem, *Johannem* dicens, quem *Ottone* vocare debuisset. At SCYLITZES, in luce hominum agens, *Curopalatis* honore, in aula imperatoria, defunctus, unde & appellatio ei adhæsit, non æque ignorare poterat, quæ vel suo, vel non multo ante decurso, tempore acta fuerunt. Hujusque monumenti auctorem, quem tres illos trivisse affirmavimus, circa Constantini tempora vixisse, dubitare nos non sinunt, tam Ducum in urbe Constantini baptizatorum, quam adducti ad Hungaros *Hierothei* Episcopi, nomina; quæ certe, sine literarum præsidio, seculi, & quod excurrit, ætatem, haud tulissent. Si vero tulerunt,

- (i) Existimant multi CEDRENVM, SCYLITZEM & ZONARAM alterum dicta alterius, bona fide, descripsisse. Verum, an ejusdem homines ætatis, sine turpissima plagii nota, uno eodemque in loco, ac pane tempore, id facere potuerint, aut, famæ suæ profus securi, id facere sustinuerint, non facile mihi persuaserim. Quid enim obstat, quo minus omnes, ex unis sua hausierint fontibus? unde illa in narrando similitudo, aliqua tamen etiam, inque plurimis extantior, dissimilitudo. Exemplo sit noster hic locus.

runt, rem divulgatam, inque publicum omnibus notam, quæ nec seculi spatio in animis hominum obliterari potuit, fuisse necesse est.

Partium studio nihil indulerunt.

Contra Latini.

§. 42. Quam vero a fingendo, utriusque fraude excudenda, scriptores nostri alieni fuerunt, vacuus ille ab omni partium studio animus, & summa narrationis simplicitas, argumento est. Nulum illos in Hungaros meritum venditare, nullo verborum ambitu officia sua prædicare, nullum in universum, vel præsens commodum, vel jus quoddam in futurum, aucupari videas. Secus Latini, qui, quoties Hungaros sua cura studioque Christo lucratos narrant, lucrum simul, quod fecerunt ipsi, adnectunt. Et Pilgrinus in sua suorumque opera celebranda paulo videtur esse effusior: forte ut Metropolitani honores, quos ab AEppo Iuvaviensi sedi suæ molestius ferebat interceptos, facilius a Pontifice impetraret; cujus rei causa ipsi supplicabat. Gregorius autem Pontifex VII. totum postea regnum Hungariæ, pro munere, sibi vindicare, non erubuit; cujus literas suo loco perstringemus. Quid dicam de Silvestri Papæ II. diplomate, misso, ceu recentiores quidam volunt, ad Stephanum; quo quamvis omnia apostolicis S. Regis laboribus adscribit, regno tamen miris verborum griphis insidias struit, dum ultro oblatum accipit, danti magnifice reddit, atque iterum reposcit, Regemque, una cum successoribus, curiæ Romanæ subdit. Quid denique *BARONIVM, INCHOFERVM, alios*, commemorem, qui id sibi negotii solum datum esse crediderunt, ut non animas Hungarorum, sed regnum & opes, universasque eorum fortunas, in Petri piscatoris sagemam cogerent. Quibus quis non indignetur? liberrimam gentem, ob amplexam Christi doctrinam, quæ multo magis homines in libertatem reponit, sub triste servitutis onus deprimere? Lenissime ex diplomate Silvestri & Gregorii literis respondent, ecclesiam Romanam subjectos non habere ut *servos*, sed ut *filios* suscipere. Sed mittant officiosa verba fundere, quando in Hildebrandi Hildebrandinorumque actis nemo ita peregrinus est, ut blanditiarum istarum officias suo æstimare pretio nesciret.

§. 43. Atque hæc dicta sunt, ut fidem Græcorum, quorum *Hierotheus* testimoniiis nitimur, in tuto collocaremus. Erit igitur primus Hungarix Episcopus *Hierotheus*, Hungaris ab ecclesia Græca datus, hoc primus nostris pœnitendus, quo excellentior ejus est laus, dum vir pietate celebris audit. A vero non abludit, plures cum ipso sacerdotes CPoli in Hungariam exmissos: crescente saltem credentium in Christum numero, plures ab *Hierotheo* inaugurari oportuit, qui sacris tractandis, iisque plus ultra propagandis, sufficerent. Si quis conjecturæ locus, a Slavis fidelibus, Græcorum, quod supra observavimus, & ecclesiastica gentis historia testatur, ritu initiatis, sacerdotes illos potissimum adscitos, existimo. Hinc enim arcesendum, quod *TIMON* prodit, plura Vngaros vocabula, quibus res quasdam sacras efferunt, a *Slavis* mutuatos esse (k). Annales Hungarorum, *S. Adalbertum*, e Bohemia in Hungariam profectum, ut illic Christum annuntiaret, quo tempore Stephanus natus fuit *Geysæ*, *primum* Hungarorum fuisse *apostolum*, volunt. Satis vero jam ex dictis liquet, posteriorem *Hierotheo* accessisse, altero igitur loco reponendus. Et venisse in Hungariam *Adalbertum*, cum jam religio Christiana a Principe & parte populi admissa esset, hæc *CROMERI* testimonio esse possunt, *Ibique annum S amplius*, inquit, *commoratus*, *Adalbertus* nempe in Hungaria, *Geysa principe cum uxore faventibus*, *Vngaros*, *religione Christiana*, *non ita pridem*, *nec universe adhuc*, *suscepta*, *per interpretem accuratius imbuunt* (l). Paulo aliter *HAGECIUS*, nostram tamen & is ad mentem, *Über der Bischof hatte Nachricht, daß der König in Ungern von dem christlichen Glauben etwas abgewichen war, eslet deswegen zu ihm, und kam aus der Crabatischen Mordruscha des dritten Tages in die Ungerische, und von dannen gen Ostrzeboina oder Gran in Hungern, allda fand er den König und predigte für ihm das Wort Gottes, in der Lateinischen Sprache, und unterrichtete ihn im christlichen*

Hierotheus
primus
Hung. Epi-
scopus CPo-
li missus.

Adalbertus
altero loca
reponen-
dus.

F Glauben

(k) *TIMON* in *Imag. Hung. ant. lib. III. cap. VI. pag. 368.*
 (l) *CROMERVS De origine S rebus gestis Polonor. lib. III. in Boleslao I. confer DLYGOSYVM Hist. Polon. lib. II. ad a. 994.*

Glauben (m). Probo interea sententiam TIMONIS, qui *Adalbertum* Hungaris, & sigillatim Geysæ, primam operam navasse, Stephanumque filium baptizatum ab eo esse, statuit, antequam Pragensium infula fuisset insignitus; eum tamen aliquando Praga in Hungariam iterum excurrisse (n). Neque audiendus INCHOFER, primum ejus adventum ad annum demum 989. referens (o); constans enim Hungarorum traditio, qualemcunque ob difficultatem; convellenda non est.

Morum, disciplinae, ac rituum Græcorum apud Hung. vestigia.

Corona regni formæ & operis græci.

§. 44. Fide igitur Byzantinorum scriptorum adserta, quia Hungari Transilvaniæ sacerdotum Græcorum ministerio, Gyulæ Ducis providentia, Christianam doctrinam amplexi sint, dubium relinquitur nullum. Sed superant, cum alibi, tum in antiquis veterum Hungariæ Regum decretis, morum, disciplinae ac rituum Græcorum vestigia expressissima, ex quibus sententiæ nostræ, qua Hungaros quoque Hungariæ, iisdem Græcis ac Gyula Duce auctoribus, per nuptias Saroltæ, deum christiane colere doctos esse, adstruximus, lumen & firmamentum accedit eximum. Prius vero quam Regum decreta excutiamus, luculentum quoddam græci moris vestigium, in *diademate regni*, paulo adtentiore mente intueamur. Diadema illud, aut si mavis corona, qua Reges Hungariæ, quoad longissime respicere, eorumque memoriam recordari ultimam licet, longo omnes ordine insigniti fuerunt, adeo ut legitimus Rex non haberetur, nisi cujus augustum caput sacrum hoc pondus pressit, græcæ esse consuetudinis, adfirmare nulli dubitamus. *Formam* namque ejus si spectes, ex clausarum, ut vocant, coronarum numero est; quales ante tria abhinc secula Europæ Regibus coronæ in usu non fuerunt. Soli Imperatores clausas hujus generis coronas proprias sibi vindicabant: ceteri vero Reges diadematibus, ex aureo circulo conflatis, ex quo pinnae quædam ornamentorum, vertice tamen aperto, efflorescebant, usi

(m) HAGËCIUS in *der Böhmischen Chronik ad a. 990.*

(n) TIMON in *Imag. Hung. ant. lib. III. cap. VIII. p. 400. sq.*

(o) INCHOFER in *Annal. eccl. regni Hung. ad a. 989. pag. 230.*

usi sunt (p). Græcorum præcipue morem referunt catenulæ aureæ octo, in totidem geminas desinentes, & ad utrumque, juxta aures, latus, hinc quatuor, illinc quatuor, dependentes, nona insuper in tergum defluente. Maximo autem argumento, ad græcos coronæ Hungaricæ natales adtribuendum, nobis est, quod Illustriss. Comes PETRVS de REWA, sacri illius cimelii Conservator quondam Duumvir, qui eam intentis oculis adspexit sollicitèque descripsit, præter Salvatoris mundi, Beatiss. virginis Mariæ & SS. apostolorum, Constantini præterea M. aliorumque Græcorum Imp. imagines in ea extare, & quod caput rei est, literis græcis notatas esse, prodidit (q).

§. 45. Tanta hæc Illustriss. Comiti de Rewa visa sunt, ut & Suffragium ipse sacri diadematis originem ad Græcos referret. Scribit enim de crucis signo, a Constantino M. viso, *Quo deinceps & in præliis, pro vexillo, utebatur, cum duabus græcis literis, Christum denotantibus; quo more in corona quoque nostra, ad imaginem salvatoris, expressas videmus. Et pergit, Quid, quod in inferiori coronæ circumferentia, imaginem suam Constantinus, cum quibusdam Imp. Græcis, insculpi fecit cet. Videtur autem græci artificii esse nostra corona, non tantum ex dictis imaginibus & literis, sed & appensis catenulis, quæ iisdem locis, in iconibus Græcorum Imp. deprehenduntur cet.* (r). Ex quibus verbis, quid de corona Hungarica Comes de REWA, testis ipse oculatus, senserit, abunde colligas. Estque testimonium hoc Rewaianum tanto æstimandum validius, quo minus ulla in auctorem suspicio cadit, ac si opprobrio cujusquam aliquid comminisci voluisset. Vulgatam enim opinionem historicorum, qui Reges Hungariæ diadema a Pont. Rom. accepisse credunt & scribunt, sine ullo scrupulo sequitur, ac plurima operose commentatur,

F 2

- (p) SCHMEIZEL de Coronis, tam antiquis quam modernis, iisque regis, sect. II. cap. 2. artic. 2. pag. 164. sqq.
- (q) PETRVS DE REWA De Monarchia & sacra corona regni Hung. Cent. VII. pag. 141. sqq. Conf. SCHMEIZEL loc. cit. Disc. pec. de corona Hung.
- (r) DE REWA loc. cit. pag. 142.

tur, ostensurus, qui factum sit, ut Græci artificii ingenique opus illud aureum Hungariæ Regibus Roma a Pontifice fuerit transmissum. Censet igitur, diadema nostrum idem illud esse, quod Constantinus M. Imp. Silvestro I. P. R. donavit, quodve ad hoc usque tempus in thesauris Pontificiis latuit. Ejusque sententiæ PLATINAM sibi auctorem fuisse memorat. Dum, inquit, diligentius illustria quedam signa antiquitatis illius collustrarem, & præsertim, quid sibi vellent literæ græcæ, cum imagine & nomine Constantini --- contemplerer, occurrebat mihi in celebri historico Platina, in vita Silvestri Pontificis, insignis locus cet. (s)

Origo ejus
frustra a
Const. M. &
ex thesauris
Pontificiis,
derivatur.

§. 46. Sed nihil, quæ diffuse a REWA dicuntur, probant amplius, quam quod corona nostra non Romanum, sed græcum artificium referat: donum vero Constantini M. esse, datum Papæ Silvestro, prorsus non probant. Quin nulla penitus vera defensionem ratione Illustrissimi Comitum conjectura potest. Momentosam ipsæmet sibi format objectionem, *At quo pacto, inquit, inter tot secula ac discrimina, inter gazas & thesauros Pontificum Rom. latuisset, donec D. Stephano conferretur, id sane non vulgare divinæ providentiæ testimonium est* (t). Sed hoc nihil est; non enim, nisi re prius demonstrata, ad divinam providentiam confugiendum erat. Deinde ex PLATINÆ verbis nullo modo colligi potest, diadema, quod Constantinus M. non Silvestro soli, sed pontificibus ecclesiarum promiscue, contulit, vere regium tamque fuisse sumptuosum. Augustæ certe illius formæ, cujus est nostrum, haud fuit. Nondum enim Constantini M. temporibus coronæ imperatoris habitum istum induerant, ad quem, succedente demum tempore, Imp. CPolitani, in luxu & splendore omne decus imperatorium collocantes, eas extulerunt. Docent id numismata, aliaque veterum & recentiorum Imp. signa. Pugnât porro cum sententia Comitum de REWA illud cumprimis, quod ipse testatur, non Constantini M. tantum, sed plurium etiam Imp. imagines in corona nostra esse effictas; quibus

(s) PLATINÆ locum legas licet in *Vitis Pont. Rom. in Silvestro I.*

(t) DE REWA loc. cit. pag. 143.

quibus quid in Christi, B. virginis Mariæ & SS. apostolorum choro negotii est? Omnes enim, ad tempora usque Constantini, christianæ religionis osiores atque hostes erant acerrimi. Ac recentiorum vultus esse omnino, capitum ipsorum tegmina loquuntur, quæ, teste de REWA, coronæ clausæ sunt, a quarum utroque latere, non secus ac in corona nostra, catenulas preciosas suspensas videre licet.

§. 47. Et vero, qui Stephanum diadema a Pontifice obtinuisse perhibent, Silvestri opus, quod Duci Polon. prius destinaverat, quam ad Stephanum, divino oraculo monitus, illud mitteret, uno omnes ore fuisse fatentur. Id ipsum *charta* Silvestri, quæ, una cum corona, ad Stephanum, si diis placet, fuit transmissa, nobis insinuat. Sic enim in ea Pontifex, *Oramus omnipotentem deum*, inquit, - - - *qui diadema, quod Duci Polonorum confectum per nos fuerat, Tibi dandum mandavit* cet. (u). Hic vero INCHOFERVM, diplomatis pontificii auctorem, ejusque socios, diplomatis defensores, conclusos teneamus, ut sese, si possunt, expediant, nobisque dicant, cur Silvester, non Constantini M. tantum, sed & aliorum Imp. Græcorum imagines, in sui operis cimelio, elucere voluit? cur græcis eas literis insignivit? cur universam coronæ formam, contra occidentalium Regum morem, Græcorum æmulam finxit? Respondeant Illustriss. Comiti de REWA, sine omni fuce, significanter eam in rem differenti, *Quod si Pontifex*, inquit, *sive fuerit ille Benedictus VII. sive Silvester II. dictum diadema fieri curasset, tum habuisset causam, propter quam a characteribus linguae græcæ, in opere proprio, abhorreret. Gentem enim græcam, imo terram ac linguam ipsorum, ob schisma & divortium, a Romana religione factum, graviter oderat, eo magis, quod, toties per Pontifices tentata concordia, nullo pacto ad conformitatem fidei reduci poterant. Quin potius Pontifex, velut opus suum, literis latinis atque nominibus Romanis imaginibusque exornasset, quo & beneficium donumque, potestati Romanæ & genti conforme, illustrius fuisset. Præsertim cum Romani, insita ambitione & gloria, templa, columnas* cet. Et quid magis, ad probandam rei veritatem, evidens, quam communis rerum discretio, per notas, vel pos-

Silvestri
P. R. opus
esse, absurde
adseritur.

sefforis, vel auctoris, proprias; siquidem hic S imago Constantini est, S insigne ejusdem crux invenitur. Quod si inventionis S operæ Pontificis corona esset, tum, sine dubio, Pontificium insigne, corpori suo impressum, firmiter ostentaret, ut monumentum tam excellens auctori suo, sine hæsitatione, adscriberetur. Tales tamen pontificiæ dignitatis notæ in corona nusquam visuntur: sicut eas in pomo, adjuncto coronæ clenodio, ab una parte, ab altera vero insigne regni Hung. invenire licet. Quod si itaque utrumque, corona S pomum, uni S eidem auctori imputetur, tum nullum est dubium, quin in nobiliori opere, majestatem Regibus conferente, Pontifex suum insigne exprimi curasset (x).

Auctoris, de
coronæ illi-
us origine,
conjecturæ.

§. 48. Hic murus aheneus esto, quem BARONIVS, INCHOFER, omnesque sui similes, regnum Hungariæ pro auri pondere mercantes, Regesque ipsos in curiæ Romanæ servitutem addicentes, arietare tentent, tentent inquam. Sed Stephanum ajunt seque suosque successores, simul cum regno, in clientelam Pontificis commendasse. Sed est his quoque insidiantium araneorum telis peniculus a nobis paratus. Quærat autem quis. Vnde Hungaris græci operis diadema illud? Si quid conjectura adsequi possumus, donum Imp. CPolitanorum fuit, quod Hungaris, ob fidele quoddam officium, imperio Romano utile in primis, contulerunt. Solebant enim exteræ gentes, si quam egregiam Imperatoribus Græcorum operam navarunt, coronas quoque, inter cetera ab eis munera; flagitare. Constantinus porphyrog. demum, id muneris barbaris conferre indignum ratus, filio Romano lepidum suggestit consilium, quo preces flagitantium eluderet. Si quando, inquit, sive Chazari, sive Turci (y), sive Russi, sive aliæ quepiam boreales S Scythicæ gentes, ut plerumque accidit, imperiales vestes, coronas, (σέμματα) aut stolas, cujusdam præbiti ministerii causa, sibi transmitti, postulent, ita te excusatum oportet: Hujusmodi stolæ S coronæ, quæ nos camelauicia vocamus, neque hominum opera confecta, neque humana

(x) DE REWA *loc. cit.* pag. 142.

(y) Turci, id est Hungari; id quod conjunctio cum vicinis Chazaris, borealibusque gentibus aliis, ostendit.

humana industria excogitata sunt. Sed, ut ab historia veteri, in libris arcanis, scriptum reperimus, quando deus Constantinum illum M. Imp. effecit, qui primus Christianorum imperium tenuit, illi per angelum tales stolas & coronas, quas nos camelaucia vocamus, misit, iussitque ea deponere in magna sancti dei ecclesia, quæ, de nomine sapientiæ dei enyphostate, sancta sophia appellatur cet. Paucisque interjectis, *Quin etiam, inquit, sancti & magni Constantini, in dei ecclesie sacra mensa, maledicto scripta est, ut ipsi per angelum deus mandavit, ut si quis Imperator, pro quacunque necessitate cet. (z).* Nota, quod dicit, Illi per angelum tales stolas & coronas misit. Vide enim, an non ex sparso hoc rumore enata apud Hungaros est opinio, ut coronam suam, CPoli adlatam, angelicam dicerent, sacramque colerent? Quando autem, a quo & cui, an non *Bulosudi* aut *Gylæ*, in reliquis donis, quibus CPoli baptizatos Imperator donavit, hæc corona data fuit? conjecturas ex conjecturis exsculpere nolumus.

Vnde angelica dicta?

§. 49. Aliud græci moris exemplum *crux Hungarica*, cum duplici transversario stipite, quæ Regum nostrorum insigne est, eisque in coronationum solemnibus hodie antefertur (a), nobis supeditat. Crucem enim Imperatoribus Græcis maxime semper charam fuisse, ac sceptri loco ab eis gestari solitam (b), non ignorant historiæ Byzantinæ curiosi. De Justiniano hinc Perill. Dn. de LVDEVVIG, sequitur, inquit, *Justiniano M. tantum non propria divæ crucis imago, relata passim in illius nummis cet. (c).* Pari consuetudine Hungariæ Reges nummos suos cruce signabant. Vidi nummulos argenteos *Stephani, Andree, Belæ, Ladislai*, geminæ crucis imagine notatos, quos *Stephani Sancti* seculum attingere, variis haud difficiliter probari posset rationibus. Cumque recentiore ævo nummi Hungarici crucem, parvæ insertam, repræsentent, antiquitus, in argenteis, totam aversam faciem crux una & sola

(z) CONSTANT. PORPHYROG. De Administr. imp. Cap. XIII. pag. 63.

(a) PETRVS DE REWA de Monarchia & S. corona regni Hung. pag. 149.

(b) vid. IAC. GRETSERVS de Cruce Christi Tomo I. Lib. II. cap. LV.

(c) de LVDEWIG in Vita Justiniani M. pag. 653.

sola occupabat. Quid de nummis Byzantinis CAROLVS DV FRESNE promiscue? *Fam vero, inquit, Imperatorum Byzantinorum pietatis, si qua fuit - - - argumentum præcipuum fuit, quod crucem, vel Christi monogramma, nummis suis crebro adscriberent, Christi etiam ipsius, interdum S deparæ, atque adeo Sanctorum, imagines effingi curarent* (d). Nec est, quod in Justiniani & antiquiorum Imperatorum Græcorum nummis crux tantummodo simplex compareat; certum enim & exploratum est, commutatam eam a recentioribus cum duplici, hancque seculo X. magis jam fuisse frequentatam. Dignus præcipue spectatu, quem *Johannis inter Zemisæ nummos protulit* CAR. DV FRESNE (e), in quo aream averfam crux duplex sola, perinde ac in argenteis Hungaricis, implet, super ramo tamen excitata florido. Quare cum corona Hungariæ ad morem Imperatorum orientis indubitato accedat, quo minus crucis quoque insigne ex eodem fonte derivemus, quid vetat? Nam quod a Pontifice Romano insigne illud iterum plerique omnes repetant, causam dicere rogati, non magis hanc, quam priorem, de corona, sententiam tueri possunt. INCHOFER diploma Silvestri Papæ II. adfert: alii ad Legendæ CHARTVITII auctoritatem confugiunt: alii denique dubiam famam allegant, quam *Apostolici Regis cognomine*, quod Stephano ejusque successoribus ex privilegio Pontificio adhæserit, stabiliri putant. At nos, *Apostolici Regis cognomen privatæ originis*, toto, post regnum S. Stephani auspiciis, seculo penitus ignotum, diploma autem Silvestri ipurium esse & suppositium, Legendarium denique CHARTVITIVM fidei nullius scriptorem, evidentibus argumentis evincemus.

Fundamenta eorum, qui crucis istud insigne a P. R. repetunt, subvertuntur.

Fundamentum primum, ex apostolici Regis cognomine.

§. 50. Ac primum, qui *Apostolici Regis* axioma, inde a primordio initi Christiano ritu regni, Stephano, & successoribus ejus, collatum a Pont. Rom. ferunt, eamque ob causam potestatem illis factam, duplicem ante se crucem, apostolatus insigne, præferendi, doceant, quaeso, nos, cur Stephanus nec in diplomatis, nec in

(d) DV FRESNE in *Dissert. de Imperator. Constantinopolitanorum numismatibus* §. 23.

(e) DV FRESNE de *Familiis Augustis Byzantinis* pag. 152.

in decretis suis, ambitum illum denominandi adhibuit? Si præ modestia ipse adhibere noluit, in successorum tamen Regum decretis, *S. Ladislai, Colomanni, Andree II.* quare nullo unquam alio, quam vel beati, vel sancti, cognomine insignitur? Si ad successores quoque nominis illius honos pertinebat, cur posterii Reges, cum variis titulis ornarentur, *Apostolici* tamen Reges nunquam leguntur salutari? *Ladislauus*, in inscriptione libri I. decretorum suorum, *Christianissimus*, in inscriptione II. *Piissimus*, capite 37. lib. I. modo *Venerabilis*, modo *Christianissimus*, sed nusquam *Rex Apostolicus*, audit. Sic etiam *Christianissimum* vocat *Colomannum*, qui præfationem ad librum I. decretorum ejus scripsit, auctor incertus. Atque hic ipse anonymus, toto post Stephanum seculo, illum non quidem Regem, sed *virum Apostolicum*, primus vocasse invenitur. An vero ex privilegio aliquo? Imo vero totus orationis contextus ostendit, auctorem, eadem stili libertate, qua *Christianissimum* dixit *Colomannum*, ejus in rem Christianam studium respiciens, Stephanum quoque dixisse *virum apostolicum*, cum S. hujus Regis summa in religionem Christianam, apud gentem suam, merita consideraret. Quam ob rem, licet optimo jure *Apostolici* Regis titulus Stephano conveniat, ex his tamen, quæ hactenus disputavimus, plus satis efficitur, illo ipsum non publico, sed privato, instituto, neque insigniri prius cœpisse, quam cum gens Hungarica, in religione Christiana confirmata, maxima Regis opt. beneficia in dies magis agnosceret, & quibus poterat encomiis gratam mentem declarare laboraret. Stephani quoque successores, inclitos Hungariæ Reges, quis Reges *Apostolicos* digne vocari neget? cum in omnia jura, quæ Stephanus, ob propagatam stabilitamque, suis unice auspiciis, religionem in regno Christianam, sibi suisque acquisivit, rite successerint. A Romanis tamen Pontificibus eo ipsos titulo decorari, haud facile invenies: luculento indicio, Pontifices Regibus nostris titulum istum adeo non contulisse, ut etiam invideant. Sed & Reges Hung. jura, quæ, in ordinandis ecclesiæ rebus, ipsis per Stephanum contigerunt, regia ab omni tempore potestate exercere, quam adscititio apostolici muneris cognomine velare, maluerunt. Hinc est, quod

nunquam foris, sed neque domi temere, titulo illo usi legantur, aut etiamnum uti soleant; quamvis devotas civium acclamationes faciles accipiant. Quid igitur ex Apostolici Regis cognomine præfidii illis accedit, qui duplicatam crucem Hungariæ Regibus a Pontifice concessam putant? quando ne ipsum quidem tueri cognomen possunt. Non nescio WERBÖCZIVM, de Stephano, scripsisse, *Vnde etiam Rex & Apostolus dici meruit, eo quod vices apostolorum in terris, prædicatione & bonorum operum atque exemplorum exhibitione, gessit. Et propterea duas quoque cruces, per collationem summi Pontificis, in signum suæ sanctitatis, quod sc. Rex & Apostolus juste diceretur, digne meruit habere, pro armorum insignibus (f).* Vnde vero ista WERBÖCZIVS? partim ex vulgi fama, quæ sua ætate erat credulitate in primis infecta, partim ex Legenda S. Stephani, quæ cujusmodi sit, paulo post cognoscemus. Quare, cum in quæstione facti, non juris, versetur, frustra nobis Triboniani, illius auctoritas opponitur, apud quem plura alia, cum rebus gestis haud concilianda, extare, doctis est exploratum.

Fundamentum secundum, ex diplomaticis Silvestri II. literis; quarum argumentum exhibetur.

§. 51. Objiciuntur vero nobis, tanquam Medusæ caput, diplomaticæ Silvestri II. P. R. literæ, quibus Stephano, Ducis inter suos titulo hæctenus insigni, regius honos & nomen confertur, eamque in rem regale quoque diadema Roma ad eundem mittitur. Quod quidem diadema Duci Polonorum Pontifex paraverat, sed, divino oraculo monitus, Stephani legatis in Hungariam deferendum tradidit, Polono repulsam ferente. Regem porro & successores illius inusitata hac prærogativa Pontifex donat, crucem ante se, apostolatus insigne, ferendi. Strigoniensem hinc metropolim ceterosque episcopatus ratos habet. Deinde regnum, sub protectionem S. Romanæ ecclesiæ accipit, idque Regi & successoribus possidendum ac regendum liberalissime tradit. Denique tam Stephano, quam successoribus legitimis, sua ac succedentium Pontificum vice, ecclesias regni, præsentis & futuras, disponendi atque ordinandi potestatem confert. Atque hæc omnia, ob pietatem & reverentiam erga sedem apostolicam, ob liberalitatem, qua b. Petro regnum cunctaque sua

(f) WERBÖCZ. *Trip. Op. juris consuetudinarii regni Hung. P. II. tit. II.*

sua seque ipsum Stephanus obtulit, & ob munus apostolicum, quod ipse Rex, Christum prædicando, ejusque fidem propagando, Pontificisque & sacerdotii vices supplendo, gessit. Ea tamen lege ac conditione, ut, postquam Reges per optimates legitime electi, atque a sede apostolica approbati fuerint, Pontifici Rom. teneantur, vel per se, vel per legatos, debitam obedientiam ac reverentiam exhibere, seque S. Rom. ecclesiæ subditos esse, ostendere. Ista diplomatistis summa est (g), quam paulo fufius oculis subjicere nobis visum, ut distinctius pateret, quid Regibus Hung. Pontificem contulisse, quibus causis ad exercendam tam profusam liberalitatem inductum esse, quid denique lucri a Regibus Hung. Pontifices vicissim abstulisse, curiæ suæ administri jactent.

§. 52. Jactant sane, an vero probant? Nempe diplomatistæ literas ostentant. Ipsamne, amabo, tabulam, Pontificis manu exaratam confirmatamque? Imo aliam, hic illic a diversis, ne testium numerum requiras, superioribus seculis descriptam, ac veluti lampada per varios traditam, ceu INCHOFER fatur, elegantiarum ampullas callide projiciens. Quin lampadem illam, an non ignis fatuus sit, propius intueamur. Digna profecto res est, quam presiori examini subjiciamus. Videas enim scripturientes passim ad chartam hanc Silvestri audacter provocare, minutisque libellis ea civium animos opinione studiosè occupare. Ac licet nihil apud doctos aliud consequantur, quam ut exemplo isto commonstrent, qua ratione complures aliæ fabulæ antiquitus, cum heri ac nudius tertius enatæ essent, superstitione, quæ regnabat, obstetricante, cordatisque filere jussis, verarum progressu temporis historiarum habitum induerint; tamen cum pauci quippe docti ac perspicaces, potior vero pars rerum imperita, & ad judicandum, quod res est,

G 2

tarda,

(g) Vide INCHOFERVM in *Annal. eccl. regni Hung. ad a. 1000. p. 256. sq.* ubi diploma illud ad verbum exhibet. Conf. MICH. BONBARDI in *Topographiamagni regni Hung. parte I. seg. II. §. 2. pag. 37.* Novissime autem non infimi subsellii scriptor quidam Gallus illud inseruit Tomo I. operis sui, cui titulum fecit, *Histoire des Revolutiones de Hongrie* cet. pag. 11. sqq.

tarda, ut hi Regum suorum majestatem melius aestimare ac revererentur, bonis quibusque civibus enitendum est. Ecquid enim augusta DD. Hungariae Regum gloria indignius, quam extraneorum, nullo in ipsos merito insignium, eos subditos profiteri, potestatemque, quam exercent, non nisi vicariam fiduciariumque credere? Sint umbraticorum hominum vana haec somnia tantum, nihilque majestati, quam intemeratam Hung. Reges haecenus semper tenuerunt, officiant; tamen cum publice referantur, scribantur, ac de industria propagentur, retundenda fastosorum scriptorum audacia est: saltem ut rebus gestis sua conservetur integritas, vera a falsis, sincera ab adulterinis, genuina a supposititiis probe discernenda sunt.

Spurias et
supposititias
esse, ostenditur.

§. 53. Nemo, quod constat, diploma illud Pontificis, priusquam ab INCHOFERO publici juris & lucis factum esset, sexcentis supra quadraginta annis, legit, nemo vidit, nemo usquam extare perhibuit. CHARTVITIVS quidem, dignum suis encomiasticis nomen, apostolicae benedictionis literarum, Roma a legatis Stephani delatarum, mentionem facit, verum tamen nomen Pontificis, a quo scriptae missaeque in Hungariam sint, prodere ausus non est. Unde arguimus, neque ipsi literas illas visas ac lectas esse. Post CHARTVITIVM scriptores alii omnes, usque ad BARONIVM, non Silvestrum, sed alium atque alium laudant Pontificem, a quo diadema Stephanus sit consecutus. Nemo igitur istorum diploma illud, quod Silvestri nomen praese fert, viderit ac legerit oportet. Estque operae pretium audire, unde illud habeat INCHOFER. Communicatum secum adserit a Fr. RAPH. LEVVACOVITZ, quod ille ex ATHANASII GEORGIER chartis transcripsit, at GEORGIER, veluti lampada per varios traditum, ubi tandem nactus sit, INCHOFER non dicit. Primus tamen omnium, in archivo Traguriensis ecclesiae repertum, in adversaria manu illud sua descripsisse fertur ANT. VERANTIVS, post AEpiscopus Strigoniensis (h). Quasi vero in archivo quomodocunque repertum sufficiat, & non multo plura expedienda fuerint, ut scripturam authenticam esse doceretur. At neque

(h) De Verantio vid. *BELII Notitia Hung. nova Tome I. pag. 487 & T. III. pag. 327.*

neque illud, quod in archivo Traguriensi inventum adferitur, aliquo numero habendum est. Laqueum ipse sibi INCHOFER induit, adfirmans, a VERANTIO descriptum, non ex tabulario ablatum esse. Et certe, si ablatum esset, tam pulchre in tabularium ingeri potuisset, quam ablatum fuit; quo ad tabularii fidem imminuendam nihil esset opportunius. Et tabulario autem quoniam ablatum non est, dicam diplomatis patroni eludere nequeunt, quam doctissimus solertissimusque monumentorum veterum indagator, IOH. LVCIVS,, non sine acerbo aculeo, INCHOFERO impegit. De patria namque Hieronymi, contra INCHOFERVM, disputans LVCIVS, perperamque ab eo allegatum Hieronymum observans, alterum innoxalium hoc, quamvis ab argumento, quod tractabat, alienum prorsus, subjicit, eo haud dubie animo, ut, quæ INCHOFERI, vetusta monumenta allegantis, consuetudo sit, palam faceret. Ita vero LVCIVS, *Vnde verba Hieronymi, inquit, in Habacuc, sumserit Inchofer, cum non reperiantur inter ejus opera, compertum non habeo. Compertum mihi tamen & notissimum est, illam, quam ipse refert, Silvestri PP. epistolam, anno 1000. Stephano Duci Vng. scriptam, in archivo Tragurien. ecclesie non reperiri; cum diligentissime a me recensitum fuerit, neque in eo ullam antiquiorem scripturam, a. 1185. repererim* (i). Sane nulla plane adest ratio, cur in tabulario potius Traguriensi, quam in archivis Hungariae, profuisset. Frontem *Bonbarði* hic in MICHAELE BONBARDI, *Soc. Jesu, Topographiae magni regni Procacitas* Hung. auctore, requiras, qui, quod INCHOFER in paucorum manibus esset, diploma illud plurimum ad usum accommodaturus, profuturam fide, orbi imponere non erubuit, testatus, *exemplar ejus originale, penes sacrum regni diadema hodie adservari, k*). An enim suppellestem regiam homo scrutatus & contemplatus est? de cujus arcta custodia vide, amabo, Illustriss. Comitem de REVVA (l). Scrutatus est, accurateque spectatam sigillarim omnem delineam.

G 3

linea.

(i) IOH. LVCIVS *De regno Dalmatiae & Croatiae* pag. 459.

(k) BONBARDI *Topogr. magni regni Hung.* loco ad §. 51. allegato.

(l) PETRVS DE REVVA. *de Monarchia & S. corona regni Hung.* p. 140.

lineavit ipse Illustriss. Comes, diplomaticas vero ille literas nullas invenit, nullas hinc commemoravit, Silvestri Pontificis nomen ex aliis scriptoribus & calculo temporum eruit (m); quo labore carere poterat, nisi chartam Pontificis ignorasset. Nec CAROLVS CARAFA, Pontificis ad Ferdinandum II. Imp. nuncius, cimelia regni, cum Ferdinandus III. Rex Hung. inauguraretur, contemplatus, diploma aliquod vidit; alioquin vulgi opinionem suffragio suo non confirmasset, coronam a Benedicto VII. Stephano missam, idque a. 960. cum Stephanus nondum in lucem editus esset, accidisse scribens (n). At procax BONBARDI fingere non desinit. Recitato diplomate pergît, *Hoc idem, inquit, privilegium, tempore Sigismundi Imp. & Regis Hung. una cum aliis compluribus, confirmatum est, in generali ac celeberr. concilio Constantiensi, jurisque jurandi religione roboratum.* Quæ hæc scribendi licentia? Vbi pudor? Hoccine est historias scribere, an nenas præficarum, ne quid gravius dicam, componere? Quod si in hac literarum luce tantum audaces quidam sibi sumunt, quid non, sub barbariei illius nocte, Legendarios existimabimus patrasse. Etenim, libertates ecclesiæ Hungariæ in concilio Constantiensi confirmatas, bene novimus (·): sed privilegium illud Pontificium in concilio prolatum ab eodemque confirmatum esse, ante BONBARDIVM nemo somniavit. Et vero, si VERANTIVS primus, ex Tragurino archivo, uti est apud INCHOFERVM, chartam in lucem protraxit, qui potuit sesqui seculo ante, in concilio Constantiensi, confirmari? Sed redeant boni illi viri per nos in gratiam licet.

Ad Timonis
rationes re-
sponderur.

§. 54. Quid hic TIMON? Nollem clarissimo in mentem venisset scriptori, chartæ tam dubiæ, tam suspectæ, manifestoque falsæ, patrocinium suscipere, solitumque in aliis ingenii judicandique acumen illud suum prodigere. *Antea, inquit, animi pendebam & hæsitabam, an epistola illa, quam primus Melch. Inchofer Annalibus suis inseruit, esset vere Silvestri II. P. M. Causa dubitationis erat,*

(m) IDEM *ibidem* pag. 2.

(n) CARAFA *Comment. de Germania sacra restaurata* pag. 220.

(*) vid. VVERBOECZII, *Trip. Juris consuetud. regni Hung. opus p. I. tit. II.*

rat, quia in eo tabulario, in quo eam repositam esse indicavit, inventa non est (o). Ergo religio eorum, qui diplomatis literas primi protulerunt, LEVACOVVITZ & INCHOFER, impedire haud potuit virum cordatum, quo minus animi penderet hæsitareque: quis nobis igitur merito succenseat, scapham scapham dicentibus? Pergit TIMON, *Nunc ad rem comprobendam, ex scriptis eorum, qui etati D. Stephani propiores fuerunt, accipio argumentum.* *Andree II. R. Vng. illa sententia, quam supra posui (p), & iisdem indita literis, Pontifex eum vocavit Apostolum gentis nostræ, cum sententia Silvestri mire coheret.* Verum Silvester Regem in literis suis Apostolum non vocat, apostolicum tantum munus eum gessisse, scribit. Incertum itaque, utrum Rex ad literas Silvestrinæ, an ad alterius cujuscunque Pontificis dictum, respexerit, an, quod maxime consonum, Legendæ cujusdam testimonium secutus sit; siquidem Pontificis nomen, perinde ac Legendarii, ignoravit. Postremo TIMON ait, *Chartvitiis vero, in vita S. Stephani Regis, & epistole Roma adlatæ mentionem facit, & quibusdam dictis Silvestrinis utitur.* *Dicta autem duorum virorum, temporum locorumque intervallo disjunctorum, casu & fortuito concurrere non poterant.* Dicta hæc, quæ tam in Legendæ CHARTVITII, quam in literis occurrunt Silvestrinis, sunt: *ignotæ gentis, divina gratia docebit, crucem apostolatus insigne, ecclesias vice nostra ordinandas.* TIMONI id ultro largimur, duorum virorum dicta, tam præcipue dubia, quale est illud, *ignotæ gentis*, ita nimirum Hungaros Pontifex vocat, temporum locorumque intervallo disjunctorum, casu & fortuito concurrere non potuisse. Sed quando concludit, CHARTVITIVM formulas istas e literis Silvestri haussisse, vitio, ut in scholis philosophorum dicitur, petitionis principii argumentum laborat. Sumit enim literas Silvestri Chartvitiis lectas, atque adeo genuinas atque antiquas esse. Verum hoc illud est, quod in quæstionem vocatur: & a TIMONE probari prius debuis-

(o) TIMON in *Imag. Hung. ant. Lib. III. cap. VIII. p. 407. sq.*

(p) Vide superius dicta ad §. 14. unde apparebit, verba Regis ad præfens argumentum nihil conferre.

deuisset, quam fumeretur. Sin id, quod petitur, non sumas, non minus literarum Silvestri editores primi, cum Legendam Chartuitii manibus versauerint, formulas illas ex Chartuiriio, quam Chartuitius ex literis Silvestri, depromere potuerunt. Si Chartuitius ex Silvestrinis literis promisit, an, quæso, poterat nomen Pontificis, quod in fronte earum legitur, ignorare, ejusque, in Legendam suam, penitus dememinisse? Imo ignorarunt scriptores omnes nomen Silvestri, antequam recentiores, in quibus familiam ducit BARONIVS, subducto temporum calculo, id exsculpsissent. Olim enim alii Bonifacium VII. alii Benedictum VII. alii Gregorium V. nominabant (q); a quo Stephanus diademate, augustisque, in ordinanda gentis ecclesia, privilegiis donatus sit. Quo fit, ut neque, in anno constituendo, veteres cum recentioribus conspirent, sed mirum inter se in modum discrepent. Igitur, cum prorsus verosimile non sit, Chartuitium dicta illa ex literis accepisse Silvestri, dicta tamen duorum virorum, temporum locorumque intervallo disjunctorum, casu ex fortuito concurrere non potuerint, ut si earum Silvestrinarum editores primi dicta hæc ex Legendam Chartuitii pia fraude surripuerint, consequitur. Atque hæc ipsa res totam literarum Silvestri causam destruit; quas si quis non solum cum Legendam Chartuitii, sed & cum Gregorii VII. epistolis (r), ad Salamonem & Geysam Reges Hung. scriptis, contulerit, ex quibus earum tam argumentum, quam formulæ dicendi inusitatioribus haustæ sint, facile adsequatur. Nobis immorari istis non libet; præcipua enim literarum momenta toto hoc, ut & sequenti, capite, aliunde excutimus, nec pretium operæ fuerit, scripturæ, nothæ per se & supposititæ, argumentum ponderare.

Fundamentum tertium ex testimonio Legendæ Chartuitii;

§. 55. Vltimum est, quod & CHARTUITIVS, in Legendam S. Stephani, crucis insigne Roma a Pontifice adfirmet transmissum. Sed idem coronam quoque similis ait esse originis, in cujus tamen sententiæ partem contrariam tam aperta tamque solida rationum momenta

(q) Scriptorum nomina citat vir longe Celeberr. MART. SCHMEIZEL, in *Comment. historica de coronis pag. 207.*

(r) Literas illas allegatas vide infra, ad §. 64.

menta adesse vidimus, ut, his nisi expeditis, non possit scriptoris illius fides consistere; quod contra eum est unum. Roget, secundo, quis, quid hominis auctor sit? CHARTVITIVM *Episcopum* vocat SVRIVS; quod vero nomen frustra apud vetustiores omnes alios quæstiveris, frustra, cujus loci Episcopus fuerit, investigaveris. Argute TIMON Bosniensem facit Episcopum, ita ut, si neque in hujus præsulum episcopes factis reperiretur, ratio aliqua supersit, quare omissus fuit. *Fuerit Chartvitius*, inquit, *meo judicio, Episcopus Bosniensis, cum adhuc de jurisdictione domicilioque ejus deliberaretur* (s). Tertio, quemadmodum nullius loci Episcopum chartaceus noster CHARTVITIVS se dicit, ita Colomanno Regi Legendam suam inscribens, insigni iterum alucinatione, cui Regi auctor non prodidit, vel certe editor SVRIVS monstrum utrinque aluit. Colomanus enim Hung. Rex, a. 1115. vita functus, intelligi nequit. Decrepitum siquidem, in epistola ad Regem, scriptor sese vocat; coævus hinc Ladislao fuisset, cujus auspiciis a. 1084. vel præcedente, Stephani Regis corpus elevatum colen lumque publice fuit expositum. Si coævus erat, absurde de Ladislao ad Colomannum, successorem illius proximum, scripsit: *Ladislau Rex, qui tunc ad reip. gubernacula sedebat*. Abiurdiusque multo, de rebus, sua ætate gestis, dixisset: *Lapidum acervos effecerunt, qui postea longo illic tempore permanferunt*. Paucisque interjectis: *Mira quidem res, & nostris temporibus stupenda* (t). Denique quam hodie *Transilvaniam* vocamus, veteribus Hungaris, etiam in latinis scripturis, dicebatur *Erdély*, Andrea II. temporibus *Ultrasilvania*, Bela demum IV. regnante, *Transilvania* (u). Sed Legendarius noster *Transilvaniam* jam vocat. Quarto, si recentioris ætatis scriptor noster est, quod Timon agnoscit, pluraque id pronuntiata indicare fatetur: atque adeo si Colomannus, non ille antiquior Hungarix, sed Halicix Rex, Bela IV. germanus, est intelligendus, cui

H

Legen-

(s) Hæc & cetera, hoc paragrapho allegata, TIMON differit, in *Imag. Hung. novæ cap. VIII. pag. 56. sq.*

(t) vid. *Scriptores rerum Vngaricarum pag. 278. & 279.*

(u) Suffragante TIMONE, in *Imag. Hung. novæ cap. X. pag. 80.*

Legenda nostra inscripta sit, plus quam duobus seculis ab ætate S. Stephani distabat; an igitur in his, quæ omnium cordatorum fidem excedunt, firmus satis testis? Quanta & qualia sunt hæc, quod a Rege Stephano exstructum monachorum cœnobium, Hierosolymis, duodecim canonicorum collegium, domos quoque & hospitia, muro circumdata lapideo, peregrinantium Hungarorum causa, Romæ, insignis denique operis templum, CPoli, condita narrat (x). Tam memoranda faciœna adeone cœvis omnibus ignota, & oblivione sepulta manere potuerunt? Quæ autem, quinto, Legendarii nostri fides putanda est, vani, ad nauseam usque, fabulatoris crassorumque errorum rei? *Labitur*, inquit Timon, *in quibusdam, ejus tamen auctoritas non parvi est momenti.* Datur sane hæc venia permultis aliis, quod lapsus humanos veritati rerum gestarum subinde admisceant. Sed ita scribentem, ut totum narrationis argumentum sit una multiplicium portentorum scena, fidem humanam exsuperans, ac nullo penitus cœvorum suffragio communita, minimus quisque error suspectum facit. Duplex commentorum ipsius nugacium, quibus, quantus quantus est, lutulentus fluit, specimen supra dedimus; ex quibus cetera, sibilis subinde explodenda, discas. Duplex item crassorum errorum exemplum accipe. Silvestri Pontificis nomen ignorans, Poloniæ tamen Regis, qui corona, jam jam a Pontifice parata, excidit, dum scire vult, *Miescam* appellat, ante demortuum, nactumque successorem Boleslaum. Graviore lapsu mortem Stephani ad a. 1034. retulit, eum scribendus fuisset a. 1038. teste HERMANNO CONTRACTO & MARIANO SCOTO (y); quibus utique in hac re, a gratia atque odio vacua, tanquam ad annos illos proximis, plus fidei adtribuendum. Hermanno & Mariano THYROCZIVS adstipulatur, *B. autem Rex Stephanus*, inquit - - - *secundum quosdam 44. secundum autem historie, in ejusdem laudem ab ecclesia editæ, veritatem, 37. sui regni, dominicæ autem incarnationis 1038. anno, - - - a præsentis seculi*

(x) vid. *Scriptores rer. Vngaricar. pag. 274.*

(y) Uterque in *Chronico suo, ad hunc annum. vid. §. 3.*

lo nequam eripitur (z). Similiter annum nativitatis Stephani commemorans THVROCZIVS, Legendam de S. Rege allegat: at *Legenda Chartuitiana* nativitatis annum nullum designat. Coniicias hinc, sexto, plures de Stephano Legendas olim existisse, quarum alix aliis fuerint, limpidiore. Certe THVROCZIVS & RANZANVS, res Stephani, ad Legendam scriptorumque b. Stephani vitæ fidem, recensentes, multa aliter, quam CHARTVITIVS, narrant, multa, ab illo omiffa, proferunt, multa illius ignorant. Ignorant in primis coronam & regalia insignia Stephano a Pontifice donata: ignorant solemnem legationem, Romam a Rege missam. Sed RANZANVS Stephanum ipsum, cum tertium & tricesimum ætatis annum ageret, id est a. 1002. ad eam urbem accessisse perhibet (a). Quo tamen anno Regem in Hungaria commoratum, testatur diploma Archiabbatiæ S. Martini, sæpe nobis laudatum: anno autem sequente, bellum ab eo Transilvanicum, contra avunculum Gyulam, administratum esse, docet, ex Chronographo Hildensheimensi, ANT. PAGO (*). Ut jam nemo emunctæ naris dubitare queat, Legendarios illos, pro sua quemque libidine, finxisse ac scripsisse. Ad scopum itaque nostrum id cum primis facit, septimo, quod Legendarius noster, & primus & unus, coronam crucisque insigne Hungarorum a Rom. Pont. arcessat; quem postea transcripserunt BONFINIVS & ex Polonis DLVGOSVS, tantæ uterque fidei censendus, quantum dux ipse & auctor meretur. Mirum profecto! tanto testimonium BONFINII consensu excipi potuisse, contra veterum omnium æqualiumque suorum, THVROCZII & RANZANI, silentium, & quidem in re ejusmodi, quam nec siculo quarto decimo credidit ac concoxit Hungarus. Teste namque BODINO, *ponderosa exstat intercessio principum Hungariæ, adversus Pont. Rom. legatum, a. 1308. Qui cum diceret, Stephanum I. Hung. Regem a Pont. Rom. coronam regiam accepisse, acerrime resistunt, neque id Rom. Pont. jus esse denuntiarunt* (b). Et hactenus quidem dicta liquido con-

H 2

stistunt.

(z) THVROCZ. in *Chron. Hung. parte II. cap. 34. conf. cap. 27.*

(a) RANZANVS in *Epitome rerum Hung. Indice VIII. circa finem.*

(*) PAGO *Critica in Annales Baronii, ad a. 1002. num. VIII.*

(b) IOH. BODINVS *de Repub. Lib. I. cap. 9.*

sistunt. Conjecturam his nostram, salvo aliorum iudicio, adiungimus, octavo, videri Legendam nostram circa seculi XIV. tempora, quibus ea Hungaros inter atque Pont. Rom. controversia magnis motibus agitata est, ab aliquo impostore confarctam & ad curiam Romanam causam accommodatam esse. Nec me, ad ultimum, movet TIMON, scribens, *Chartuitius*, inquit, *incerti loci aristes*, non tamen propterea fictitius commentitiusque scriptor cet. Nam ut libens admittam scriptorem a SVRIO, qui eum mutato, ut ipse de se praedicat, stilo edidit (c), ex integro fictum non esse, vererem tamen etiam eumque fide aliqua dignum fore, nec Timon probat, & nos gravissimis, ut puto, argumentis auctoritatem obscuri, novitii, insulsi atque erronei Legendarii satis evertimus. Ceterum, si cui Surianam editionem, ad quam *Bongarsiana* excusa est (d), vel cum vetustiore illa, cujus meminit SCHOEDELIVS (e), vel cum codicibus MSCptis, conferre liceret, credo equidem tela eum pleniore manu collecturum, quibus utrumque & Chartuitium & Surium conficatur. Interea, dum id fiat, redeat Episcopus noster Chartuitius ad Legendariorum subtellicia, in cathedram probae notae scriptorum tum demum collocetur, cum Legendariorum turba a communi objectione, qua, velut superstitiosi fabulatores, verarumque historiarum corruptores, vanorum rumusculorum aucupes, homines obscuro, creduli atque infidi, ab eminentioris naris historicis impeti solent ac contemni, liberabuntur.

Jura & praerogativa, circa res ecclesiasticas, ex Graecor. institutione ad Reges Hung. derivata.

§. 56. Haec de morum Graecorum vestigiis, in regalibus Hungariae insignibus, corona & duplici cruce, conspicuis, sufficient, quamvis multo plura ad rem potuissent dici. Dubias narrationes & monumenta spuria paulo diligentius excutienda duximus, ne his impeti amplius armis possint, quae explicare adgredimur. Prae-cellentes Regum Hungariae, circa res ecclesiasticas, *jura & praerogativas*, quibus gavisi primis temporibus sunt, innuimus. Quae omnia cum ex privilegio Pontificio Chartuitiique Legendae repe-

(c) LAVR. SVRIVS in *Vitis sanctorum*, ad diem XX. Augusti.

(d) in *Scriptoribus rerum Hungaricarum*; unde, in Indiculo scriptorum, collector, de editore Surio, *sit fides*, inquit, *penes ipsum*.

(e) SCHOEDELIVS in *Disquisit. hist. polit. de regno Hungariae pag. 9. ex edit. Ferd. Behamb.*

tat INCHOFER, & hoc duce, alii plures, falsos eos esse & fallere, demonstrandum erat. Non me fugit, ætate illa, qua Hungari Christum colere coeperunt, Reges & Principes occidentis suo, circa sacra, jure nondum penitus excidisse. Sed hi fere erant, qui jura illa, ex antiquiore, eoque puriore, ævo per manus tradita acceperunt, aut, majorum exemplis animosius insistentes, ingratis Pontificum eadem sibi vindicarunt. Gentes autem tunc primum conversas accurate observabant Pontifices, nihilque non egerunt, ut recens plantatæ ecclesiæ suo arbitratu ordinarentur, suoque a nutu penderent in posterum. Græcos hæc contra illis constat fuisse moribus, ut partibus suis se rite defunctos existimarent, si quos Christiana pietate imbuere potuerunt: imbutos suis eos legibus rem sacram gubernare permiserunt. Originem proinde potestatis ecclesiasticæ, quam primi Hung. Reges exercebant, a Græcis quoque, a quibus in religionē Christiana instituti sunt, repetimus. Quo refero, quod Stephanus Rex, suo consilio suaque propria auctoritate, archiepiscopos, episcopos, abbatias aliasque prælaturas condidit, & quibus visum ipsi est, immunitatibus donavit. Et hinc jus quoque beneficia ecclesiastica suo arbitrio conferendi, eademque delinquentibus sua identidem potestate auferendi, sibi adseruit; quod jus ad omnes ejus successores, ad nostram usque ætatem, derivatum est. Ex eodem fonte ad Reges nostros promanavit facultas synodos sacras cogendi, iisdemque prælatibus, & ecclesiæ rebus & cleri moribus, prælatorum suorum optimationumque suffragiis, leges condendi.

§. 57. Episcopos & metropolitanam Sicut prius a Prætoribus Stephano fuisse institutas, ipse in Legenda CHARVITIVS quam legationem Rex Romam mitteret (f). Eaque fundationes ecclesiarum, quam sine omni Pontificis consilio a Rege factæ fuerint, illi iterum, qui Principibus hæc jura denegant, testimonium edant, quando, præeunte CHARVITIO, Silvestrum Pontificem, suis in literis, legatos regios *ignota gentis legatos* appellantem, fingunt.

H 3

Ergo

(f) CHARVITIVS in *Scriptorib. rer. Vng. pag. 271.*

Ergo in gente, quam ad ovile suum pertinere ignorabat princeps pastorum, religio Christiana effloruit, incrementa cepit, sacerdotia & episcopatus instituti fuerunt. Sed hæc *κατ' ἀνθρώπων*. Firmissimum sententiæ nostræ præsidium collocamus in *diplomate*, quo abbatiam S. Martini Rex Stephanus communivit; ex eo enim & prælaturas solius Regis auctoritate institutas, & ipsos Prælatos, quibus visum Regi est, immunitatibus donatos, elucet. Nam cum decimas, ad parochianum Episcopum pertinentes, Abbati monasterii Rex addiceret; ne id Episcopus ægrius ferret, ipsum & ceteros, cujus auctoritate sint constituti, cogitare admonet. Nec minus dignæ, quæ sollicitius expendantur, sunt ceteræ immunitates, Abbatibus monasterii illius concessæ (g). Atque hoc illud est, quod, recitatis privilegii verbis, febricitare coegit INCHOFERVM, dum, *Multa vero, inquit, sunt in hoc privilegio, quæ, si adstrictum jus exigantur, admirationem pariant. Verum enim Stephanum jure legati summi Pontificis, ut supra vidimus, circa ecclesias earumque jura, disposuisse, tradunt scriptores cet. (h).* Ad Stephani privilegium, Abbatix S. Martini elargitum, quod adinet, PETRVS PA'ZMA'NY Card. & AEppus Strigoniensis, id ipsum se apud Abbatem vidisse, testatur. *Abbatiarum, inquit, omnium prima ac potissima, in Hungaria, fuit S. Martini, de sacro monte Pannoniæ, a S. Rege Stephano fundata, a. C. 1002. Cujus regii diplomatis exemplar, sancti Regi manu subscriptum, vidimus apud Abbatem modernum (i).* Nos stilum diplomatis præcipue suspicimus, ex eoque de tabulæ fide & antiquitate judicium facimus. Nam cum plura in eo sint, quæ peritissimum antiquarium, singula rite enodantem, requirunt, ita vel in unius capellæ, *Ante neminem, inquit, Abbatum capella incedat cet. explicatione ingenium exercens INCHOFER, variaque commentatus, ad ultimum rem sibi non liquere fateri debuit. Totum vero ænigma dilucide expedit, Vir maximorum meritorum gloria Illustris IVST. HENNING. BOEHMERVS; quem suo loco consulas licet.*

(g) *Diploma ipsum vide locis, ad §. 6. citatis.*

(h) *INCHOFER Annal. eccl. regni Hung. ad a. 1002.*

(i) *PETRVS PA'ZMA'NY, in Actis & Decretis synodi Strigonien. Append. II. p. 100.*

cet (k). Vt episcopatus Pontificis Rom. consensu, auspiciisque Nuncii illius, a Rege Stephano institutos, lectoribus suis persuaderet INCHOFER, profert diploma Stephani, quo is episcopatum Quinqueecclesiensem fundaverit, a Fr. RAPH. LEVVACOVVITZ sibi, æque ac Silvestrinum illud, suggestum. Existimo equidem ex uno utrumque tabulario depromptum esse. Nam cum ad calcem ejus legitur, Actum in civitate *Fauriana*, novitium illud est. *Geuru* enim ab Hungaris veteribus, vel, quod celeberr. patriæ historicus, Vir summe Reu. *Matth. Belius*, mavult, *Geuru* & *Geveverinum*, scribebatur nomen urbis, quæ *Belæ* demum Regis IV. ætate latine scribi ac dici cœpit *Faurinum* (t). Germanicarum rerum scriptoribus antiquis *Raba*: Germanis quoque nostris *Raab*.

§. 58. Prælaturarum fundationes, solius Regis arbitrio & auctoritate factæ, ipsi & successoribus jus pepererunt, ut Prælatorum quoque *electio* eorumque *investituræ*, a regia duntaxat voluntate & nutu penderent; quod, cum omnis memoria testatur, tum usus hodiernus confirmat. Adde quod, qua potestate Prælati a Regibus constituuntur, eadem ipsos, si quid deliquerint, honoribus exuere, inque delinquentes id totum, quod in seculares quoscunque leges præscribunt, statuere possunt. Docent hoc exemplâ tam vetera quam recentiora, & jura regni explicatius tradunt (m). Observat quidem INCHOFER ex *Annalibus* PTOLEMÆI LVCENSIS, *Magno Belgarum Chronico* & MARTINO POLONO, Regem Hung. Colomannum, monitum a Paschali II. PP. per literas, eidem renunciasse investituras Episcoporum, & aliorum Prælatorum (n).

Prælaturas Reges Hung. quibus volunt, conferunt & auferunt.

Sane

(k). BOEHMERVS in *Jure ecclesiast. Protestant. Tomo III. lib. III. tit. 37. de capellis, cet. §. 5. 6.*

(l). BELIUS in *Apparatu ad hist. Hung. Monumento V. pag. 199.* in subiecta nota (t). Suffragatur TIMON, in *Imag. Hung. novæ, cap. II. pag. 12.* adde superius dicta, ad §. 30.

(m). vid. VVERBOECLII *Trip. juris consuetudinarii regni Hung. opus P. I. tit. 11. & 12.*

(n). INCHOFER in *Annal. eccl. regni Hung. ad a. 1000. pag. 262.*

Sane in annalibus PTOLEMÆI LVCENSIS id legas licet (o), & ex MARTINO idem recitant *Centr. Magdeburgen.* (p). Recte autem, hoc loco, ut nusquam rectius, INCHÖFER, *De qua tamen re*, inquit, *nihil invenio in actis Paschalis II. plura vero in gestis Regum Hung. usque ad quintum, a fundata ecclesia Hungarica, seculum, facta contraria.* Nam cum *investituræ* nihil aliud sint, quam missio in possessionem, eorum bonorum, quorum utilitates & commoda alicui conceduntur, ob officium vel servitium (q), investituris Hung. Reges renunciare non potuerunt, nisi jus dignitates civiles bonaque, cum prælaturis ab antiquo connexa, conferendi in alium transfulissent. Sed tantum abest, ut probari queat, eos jus illud suum in alterum transfuisse, aut de eo quidpiam remississe, ut ne dignitatem quidem & jurisdictionem ecclesiasticam alterius, quam suæ collationis unquam esse voluerint. Vide & lege animosâs Inviçti *Matthiæ Corvini* literas, contra Pontificem, electionis Prælatorum jura Hungaris turbantem, ad *Cardinalem Arragoniæ*, scriptas, quarum argumentum claudit, *Et ut aperte cognoscat, certo scire Pontifex debet, duplicatam illam crucem, quod regni nostri est insigne, gentem Hungaricam libentius triplicare, quam in id consentire, ut beneficia & prælaturæ, ad jus coronæ spectantes, apud sedem apostolicam conferantur* (r). Commemorandum & illud est, investiturarum nomen in Hungaria prorsus non adhiberi, sed & electionis usurpari tantum de Episcopis, qui titulum ex aulica cancellaria, sine beneficio, obtinent. Ceteroquin utrumque eligendi & investiendi jus uno *collationis* nomine venire solet. Qua in denominatione cum aliquid amplius contineatur, vocem *conferimus* e Cæsareo-Regiis rescriptis, quibus cathedralium ecclesiarum antistites designantur, recentio-

re

(o). PTOLEMÆVS *Lucens. Ep. Torcellen.* in *Annal. ad a. 112.* Exstat in *Maxima bibliotheca patrum, Tomo XXV.*

(p). *Centr. Magdeburgen. Centuria XII. pag. 505. & 506.*

(q) BOEHMERVS in *Jure ecclesiast. Tomo I. lib. I. tit. VI. §. 62.*

(r) de REVVA de *Monarchia & S. coronæ regni Hung. pag. 45.*

re hac ætate, exfulare Roma cupivit (*): sed irritæ preces fuerunt. Ad scriptores redeamus, qui Hung. Regem Colomannum, is enim Paschalis II. P. R. tempore regnabat, investituris renuntiasse, narrant. Occasionem hi nobis ita sentiendi, ex Regis illius actis Dalmaticis, arripuisse videntur, sive perperam id, quod res est, edocti, sive Pontificum causæ perquam studiosi. Anno enim proxime antegresso, quo PTOLEMÆVS LVCEN. illud factum perhibet, Colomannus, in Dalmatia agens, Arbenibus privilegium largitus legitur (**), ut investituræ tam ecclesiarum, quam Episcoporum & Abbatum, absque Regis consilio, fieri debeant. Causam autem privilegii Rex istam inserit, *quemadmodum fuisse probavimus*. Alia igitur ecclesiarum Hungaricarum, alia Dalmaticarum, ratio fuit. Denique, quemadmodum dignitates bonaque, ex foundationibus avitis ad Prælatos pertinentia, Reges eis integra semper & inviolata contulerunt, ita & ad officium & servitium, ob eorundem bonorum utilitatem & commoda præstandum, eos adstrinxerunt. Et hinc, belli necessitate ingruente, non tantum Prælatorum quisque manum militum, *banderium* vocabant (s), ad exercitum mittere, sed ipsi etiam castra sequi, & manum cum hoste conferere cogebantur. Ex infinitis exemplis commemorasse sufficiat prælium, quod Bela IV. a. 1241. cum Tartaris, ad fluvium Saio, Ludovicus II. a 1526. cum Turcis, ad Mohacs, commisit: utrumque illustrium Prælatorum funeribus ad posteros celebratum. Vix propterea Hung. Regibus fuit, prælaturas viris, rei militaris peritis, nec minus manu fortibus, quam consilii plenis, conferre, ut eorum opera, in sago & in toga, belli domique, ad publicam salutem, uterentur. Dolet INCHOFER Prælatorum hanc sortem & luget (t). Nec certe bellicæ curæ

I

Præ-

(*) vid. *Peculiares Principum Hungaria in ecclesia dei prærogative pag.*

64.

(**) vid. ICH. LVCIVS *De regno Dalmatiæ & Croatiæ lib. III. cap. 4. pag. 117.*

(s) vid. *Wladislai Decretum III. art. 20. conf. Articulus diatales a. 1681. art. 46.*

(t) INCHOFER *Annal. eccl. regni Hung. ad a. 1000. pag. 262.*

Prælatorum cum cura animarum, in quam, ex muneris sacri ratione, unice incumbere debebant, consistere ac conciliari possunt. Sed neque honores, dignitates amplissimæque hujus sæculi opes curandis hominum animis aptæ fuerunt. Eas tamen mundi farcinas cum Prælati adeo non adspernarentur, ut etiam non inviti humeros eis subderent, quidquid postea oneris pepererunt, æquo animo ferendum erat.

Synodorum
sacrarum
potestas pe-
nes Hung.
Reges anti-
quitus.

§. 60. Clarissimum reliquiarum ex *instituti & disciplina Græcorum* est vestigium, quod Reges Hung. antiquitus synodos sacras coegerunt, eisdem præfederunt, nec cleri tantum, sed & optimatum consilio atque suffragiis, de rebus, quæ ad ordinem & disciplinam ecclesiasticam faciunt, statuerunt. S. Ladislai Regis decretorum libri I. inscriptio id abunde docet, estque hæc: *Regnante creatore & salvatore Domino nostro Jesu Christo, anno incarnationis ejus 1092. XIII. Kalend. Junii, in civitate Szabolch, sancta synodus habita est, præside Christianissimo Vngarorum Rege, Ladislao, cum universis regni sui Pontificibus & Abbatibus, nec non cunctis Optimatibus, cum testimonio totius cleri & populi. In qua sancta synodo canonice & laudabiter hæc inventa sunt decreta* (u). Si quis secum reputaverit, synodum dici sanctam, inque ea canonice inventa decreta, & quod in singulis capitibus, si forte extrema duo excipias, de rebus dispositum mere ecclesiasticis, non facile sibi persuadebit, civilem fuisse synodum, eoque, id temporis, nomine comitia regni generatim fuisse insignita; id quod nonnulli exculpere vellent. S. quoque *Stephani decretorum liber II. Colomanni vero I.* rebus maximam partem ecclesiasticis absolvuntur: quam vero auctoritate sint editi, ex cujusvis videre licet principio. In *Stephani decretorum libro* hoc legitur: - - - *quoniam unaquæque gens propriis regitur legibus, idcirco nos quoque, dei nutu, nostram gubernando MONARCHIAM, antiquos & modernos imitantes Augustos, decretali meditatione nostra, statuimus genti nostræ, quemadmodum honestam & inoffensam ducant vitam cet.* Co-

loman-

(u) *Decreta Ladislai, ut & infra allegata Stephani & Colomanni vid. locis ad §. 2. citatis.*

lomanni initium est illud: *Placuit Regi & communi concilio cet.* (*)
 Atque hæc, inquam, moribus Græcorum; cuius rei testimo-
 niis plena sunt scriptorum ipsorum omnia. Graviter præ ceteris DE-
 METRIUS CHOMATENVS, *AEppus Bulgariae*, in *Responsis*, ad Con-
 stantinum Cabasilam, *Imperator*, inquit, *ut communis in ecclesiis sa-*
pientum Princeps, & re & nomine, synodorum placitis præsidet, &
auctoritatem ipsis largitur: ecclesiasticas ordinationes disponit, & le-
gem ponit vitæ atque officio eorum, qui altari inserviunt: quin & ju-
dicium Episcoporum & clericorum, & electioni ecclesiarum vacantium,
 cet. Quæ & alia Græcorum dogmata, de jure Principum circa sa-
 cra, legi possunt apud LEONEM ALLATIVM (x), cives hoc nomine
 suos acriter increpantem, levitatemque adsentationis animorum
 eis exprobrantem. Sed non vidit ALLATIVS manticæ, quod a ter-
 go est.

§. 61. In capite de *conjugio clericorum* Hungaris ad discipli-
 nam ecclesiæ orientalis sese olim conformasse, varia pariter indi-
 cia produnt. Hypodiaconis enim, diaconis & presbyteris
 ad secundas nuptias transire, ac foeminas viduas & re-
 pudiatas ducere, denique his, qui cælibes sacris admoti fuere, post
 susceptos ordines, connubia contrahere, nefas fuit duntaxat (y).
 Sane & apud Græcos isti ab ordine ecclesiastico, & hodie & olim,
 excludebantur, secundum canones synodi œcumenicæ quini-sextæ,
 Conjugia clericorum, etiam post
 obtrusam a
 Greg. VII.
 calibatus
 legem, in
 Hung. ad-
 missa.

I 2

five

(*) vide *Peculiares principum Hungaria, in ecclesia dei, prerogativas*,
 p. 33. seqq. quas a. 1707. Præpositus Capituli Scepusiensis, a Duce
 Confœderatorum Hungg. constitutus, ut electionem suam stabi-
 laret, typis divulgavit. Complures auctor Regum nostrorum præ-
 rogativas in compendio enumerat. Sed ignoravit genuinam il-
 larum scaturiginem.

(x) LEO ALLATIVS de *ecclesiæ occidentalis atque orientalis perpetua con-*
sensione lib. I. cap. 15.

(y) vide *Ladislai Decretorum lib. I. cap. 1. & 4. Colomanni Decr. lib.*
I. Cap. 6. & Decr. lib. II. cap. 4. & 9. item Capitula synodalia Lau-
rentii Strigoniensis. AEppi cap. 53. & 54.

five Trullanz (z). Verum enim vero, si qui ante assumptos ordines legitimis nuptiis erant innexi, hoc est, si virginem matrimonio sibi junxerunt, nec nisi semel mariti facti fuerint, non tantum hypodiaconatus & diaconatus, sed & presbyteri honores, post integrum, & quod excurrit, a suscepta religione Christiana, seculum, salvos in Hungaria retinuerunt. Sic enim, Ladislao regnante, in synodo Zaboltschenfi, sancitum legitimus: *Presbyteri autem, qui prima & legitima duxere conjugia, indulgentia ad tempus datur, propter vinculum pacis, & unitatem spiritus sancti, quousque nobis, in hoc, Domini apostolici paternitas consilietur* (a). Atque hæc, inquam, lenius & moderatius ab Hungaris decreta, a. C. 1092. legitimus, cum ante annos duodeviginti Gregorius PP. VII. cælibatus legem clero suo universo violenter obtrusisset (b): antecessores vero Gregorii, longis ante ipsum annis, id summa perfectum iuissent contentione. Quid Pontifex postea, fortassis rogatus, jam enim ecclesiam, per illa tempora, Latinam audiebant Hungari, eis consuluit, ex Colomanni Regis decretis discere licet (c). Memorabile tamen dignumque in primis notatu est, quod *Laurentinus*, Metropoli-Strigonienfis, & decem suffraganei ejus Episcopi, in synodo a. 1112. celebrata, non obstante Pontificis Rom. severeiore lege, moderatiorem etiamnum rationem iniverunt, de presbyteris, ante presbyteratum uxoribus copulatis, decernentes, *Presbyteris, inquit, uxores, quas legitimis ordinibus acceperint, moderatius habendas, prævisa fragilitate, indulsumus* (d). Noluit tantummodo synodus, ut matrimonium diaconi & presbyteri, si cali-

(z) vid. LEO ALLATIVS de *Ecclesia occidentalis & orientalis perpetua consensione Lib. III. cap. 8. num. 2.* conf. B. HEINECCI *Uebildung der N. und R. Griechischen Kirche P. II. cap. 8. pag. 358. & 388.*

(a) vid *Ladislai Decretorum lib. I. Cap. 3.*

(b) vid. GEORGIVS CALIXTVS de *Conjugio clericorum, sigillatim hoc quo ad caput pag. 427. lqq.*

(c). *Decretorum Colomanni lib. II. cap. 9 & 10.*

(d). vid. *Capitula Synodalia cap. 31. ad calcem Bonfinii, ex edit. Sambuci.*

cælibes munus in ecclesia sunt adepti, post hæc contrahant (e). Prorsus secundum canones synodi œcumenicæ quini-sextæ, sive Trullanæ (f). Hæc est illa synodus, circa finem seculi septimi CPoli celebrata; quam orientalis ecclesia œcumenicam semper agnovit sancteque coluit: sed quam ecclesia Romana tanto acrius omni insectabatur tempore, quo fortius patres synodi cælibatus legem, universo ab Italis clero jam tunc injunctam, directis, can. 13. arietibus subverterunt (g).

§. 62. Ad ritus accedimus, ac S. Ladislai, de ritu jejunandi, legem, in Synodo Zaboltshensi a. 1092. contra Latinos conceptis verbis scriptam, consideramus. LATINI, inquit, qui Hungarorum consuetudini legitime consentire noluerint, scilicet qui, postquam Hungari carnes dimiserunt, ipsi iterum, in secunda & tertia feria, comederunt, si se nostræ consuetudini meliori non consentire dixerint, quocumque volunt, eo vadant. Pecuniam vero, quam hic inquisiverunt, hic relinquunt: nisi forte resipuerint, & carnes nobiscum dimiserint (h). Incerti scriptoris manus antiqua, quæ plerisque veterum Regum legibus scholia nonnulla adlevit, ad verba legis istius, in margine, notat: *Itali. Vngari olim ritum in hoc Græcorum servabant.* Idem scholiastes ad Ladislai, de conjugio clericorum, legem, quam paulo ante recitavimus, adscripsit, *Conjugati presbyteri, ante 400. annos, in Pannonia, ritu Græcorum.* In recentioribus corporis juris Hungarici exemplis, e typographeo PP. Soc. Iesu, Tyrnaviæ, egressis, scholion illud utrumque relectum est, sola prioris voce initiali, *Itali*, superstite relicta. Sed hæc missa faciamus, in sensum potius legis investigemus. Feria secunda & tertia sunt dies hebdomadis, qui diem dominicum sequuntur, Latini lunæ & Martis dicti. Nam a dominico ceteris hebdomadis diebus singulis feriarum nomen inditum fuit. Quod, a chronologis pridem explicatum, pluribus hoc loco inculcare, ineptum foret.

(e) vid. *Eadem Capitula cap. sequ. 32.*

(f) vid. CALIXTUS *De Conjugio clericorum, pag. 321.*

(g) IDEM *ibidem pag. seq. 322.*

(h) vide *Ladislai Decretorum lib. I. cap. 31.*

Jejunium autem nullum aliud commode intelligi potest, quam quadragesimale; quod Hungari, moribus Græcorum, statim post dominicam quinquagesimæ, die lunæ, auspicantur, die Martis sequentibusque diebus, ad ferias usque paschatis, continuandum. Latini contra feriâ demum quarta, post dominicam quinquagesimæ, id est, die Mercurii, illud inchoabant; quem diem ideo *caput quadragesimæ* vocarunt, & a cineribus, quibus populus, eodem die ad ecclesias confluent, conspergebatur, *diem item cinerum*, ad nostram usque ætatem, appellant (i). Testem diversi hujus, apud Latinos & Græcos, moris citamus LEONEM ALLATIVM, scribentem, *Post hanc hebdomadem, nempe quinquagesimæ, die lune, Græci jejunium quadragesimæ auspicantur: aliter ac Latini, qui Mercurii die incipiunt* (k). Loquitur quidem ALLATIVS de ritu, in quadragesima jejunandi, qui recentiores apud Græcos Latinosque obtinet, veterem tamen illum in utraque ecclesia esse, aliquot seculis prius institutum, quam lex ista apud Hungaros conderetur, ex allegato ALLATIO atque DALLAEO dilicimus. Quando autem ecclesia Græca, totis octo hebdomadibus, a carniû esu, ea jam ætate, ac diu ante, abstinere consuevit, facto post dominicam sexagesimæ initio, primamque jejunii quadragesimalis hebdomadem in casei, ovorum lacticiniorumque comestione exegit, id vero de sola CPolitana capiendum est; quæ ritum suum ecclesiis aliis, sibi ceteroquin *ὁμοψύχοις*, morose haud obtrusit. Sed neque recte quis, ex legis nostræ silentio, concluderet, Hungaros octavæ hebdomadis jejunium non observasse omnino. Id enim vero evidentè ex verbis legis colligitur, quantopere Latinos, duobus illis ante diem cinerum diebus carnes comedentes, execrati fuerunt Hungari, licet Latinæ tunc jam ecclesiæ placita sequerentur. Quod non fecissent, nisi alieno ab institutis Latinæ ecclesiæ ritu primitus fuissent imbuti, eidemque id temporis mordicus adhuc inhæssissent. Solent nempe

(i) vid. DALLAËVS *De jejniis & quadragesima Lib. III. cap. 13.*

(k) ALLATIVS in, *de dominicis & hebdomadibus recentiorum Græcorum, dissertatione. num. XII. cons. B. HEINEC. Abbildung der Alten und Neuen Griechischen Kirche P. III. cap. 6. pag. 370. sqq. & pag. 388. seqq.*

pe avitæ de rebus religionis opiniones penitus in animis infidere, ut nec post maximas facile conversiones longamque, nisi ægre admodum, dimittantur ætatem. Clarus proinde ex dictis fit textus legis, Latinis diebus lunæ & Martis, post quinquagesimam, carnes dimittere nolentibus, exsilii pœnam irrogans.

CAPVT. V.

Quomodo
HUNGARI
ecclesie Latine sunt associati.

§. 63.

Tamet si Hungari religionem Christianam primitus a Græcis acceperunt, tempestive tamen ad ecclesiæ Latinæ societatem traducti fuerunt. Ejus rei causas, & quidem potiores tantum, brevi edifferemus, ut opellæ huic nostræ, quæ jam modum constitutum excessit, finem tandem faciamus. Adfinitates igitur Regum Hung. cum occidentalibus Principibus initas, inter primarias causas numeramus, quæ, quantum Hungaros cum Latinis conjunxerunt, tantum a Græcis magisque dividerunt. S. *Stephanus Giselam* Henrici II. Imp. sororem, uxorem in Hungariam duxit. Stephani soror *Ottoni Vrseolo*, Duci Venetiarum & Dalmatiæ, nuptum data, *Petrum* genuit, post Stephani fata Hung. Regem, dictum vulgo *Alemannum*, sed HERMANNO CONTRACTO, de *Venetia* natum. *Petrus* porro *Albertum* Marchionem Austriæ adfinem, *Juditham*, Germanicæ stirpis, uxorem nactus est. *Salamon* denique, *Andræ* I. Regis filius, *Sophiam*, Baronius *Juditham* nominat (*), *Henrici* III. Imp. filiam, in matrimonio habuit. Adfinitatum illarum occasione ingens mox, ex omnibus occidentis partibus, hominum multitudo, multæque illustrium virorum familiæ, ex Germania potissimum, quorum

Hujus rei
variarum indi-
gitantur
causæ.

(*) BARONIUS *Anal. ecclesiast.* Tomo XI. ad a. 1074. num. 83. sq.

nomina recenset THVROCZIVS (1), certatim quasi in Hungariam confluxere; quos omnes patrios secum ritus comites, vexisse, quis ambigat? Quid, quod *pars Hungarorum*, Bojis vicinior, statim a principio Latinis usâ fuerit doctoribus, quos Pilgrinus, Laureacen. Episcopus, ad eos legavit. Cum porro occidentis clericorum, ea ætate, numero usque ad publicæ rei injuriam, laboraret, ecclesiasticæ hinc militiæ cohortes, stipendia quærentes, ad recens conversam gentem, quod & vicina esset, & multos jam in ea socios haberent, turmatim sese effudere. Ab altera parte CPolitani perpetuis successionum in imperio fluctibus agitati, externarum rerum securi prorsus vixerunt. Et observare licet Græcos, in convertendis gentibus, hoc tantum egisse, ut Christo servatori in eis plantarent ecclesiam, quam fidei præceptis innutritam, sui ce. er. quin juris esse passi sunt, nihil tam enixe commodatum relinquentes, quam canonum sacrorum, in administrandis ecclesiæ rebus, custodiam. Sic saltem cum potentioribus nationibus, sua opera ad Christum conversis, agebant. Ex quo ecclesiam in initio Hungaricam prorsus censemus fuisse ἀκίφαλον, nec Pontifici Rom. nec Patriarchæ CPolitano, ulla lege, addictam. Romani e contrario Pontifices ultimam, in convertendis gentibus, manum non credebant se imposuisse, nisi summam, quam sibi arrogabant, potestatem ad votum simul stabilivissent. Mirari autem subit, qui factum sit, ut, contra solitam vim, Pontt. Rom. Hungaros, suæ jam ecclesiæ adsociatos, *moderatus* tamen longis annis, tractarent. Nempe connivendum alieno ritu imbutis tantisper fuit, donec opinio, de obedientia Rom. sedi præstanda, animos hominum penitus invasisset. Postea vero quam spe, procedente tempore, sua ex asse potiti essent, non desisterunt libertates ecclesiæ Hungaricæ etiam atque etiam succidere, adeo ut Regibus nihil fere, præter beneficiorum ecclesiasticorum collationem, salvum atque integrum relinquere. Quamvis hoc quoque jure Pontt. quod quidem in ipsis erat, Reges sæpius exuere conati sint. Totum vero cum extorquere non possent, imposta Episcopis confirmationis, in curia Rom.

(1), THVROCZ. in *Chron. Hung. P. I. cap. 10. seqq.*

Rom. expetendæ, necessitate, & annatarum pensione, haud mediocriter minuerunt.

§. 64. Objiciat vero quis, quod, religione Christiana inter Hungaros efflorescente, S. Stephani Regis tanta jam erga Pontificem Rom. fuerit reverentia, ut sese gentemque suam, ac totum regnum, in curiæ Romanæ clientelam traderet. Quam fabulam fabularum omnium levissimam nisi confecerimus, instituto nostro haud satisfacisse merito censeferi possemus. Primarium quidem regiæ illius liberalitatis, sane plus quam enormis, columen, diplomaticas Silvestri PP. II. literas, jam infregimus. Prius tamen, quam literæ illæ ab INCHOFERO orbi essent obtrusæ, epistolas GREGORII VII. *Hildebrandi*, ad Salamonem & Geysam, Hung. Reges scriptas, prodigiosæ ejus donationis testes, plerique ostentabant. Has igitur excutiamus. Increpat in eis Pontifex Salamonem, quod regnum, ex quo pulsus fuerat, a Teutonico Rege, non a Pontifice Romano, denuo acceperit. Rationem vero istam inserit, *quod regnum Hungariæ SS. Rom. ecclesiæ proprium sit, a Rege Stephano olim B. Petro, cum omni jure ac potestate oblatum, ac devote traditum.* Pontificiumque jus ipsum agnovisse Imp. Henricum, memorat; is enim, cum victoriam, ab Hungaris, adeptus fuisset, *ad corpus b. Petri lanceam & coronam Regis transmisit, & pro gloria triumphi sui illuc direxit insignia, quo principatum ejus dignitatis adtingere cognovit* (m). In altera vero idem Gregorius, ad Salamonem, epistola, pontificii in Hungariam juris columen in eo collocat, quod, cum regnum istud *a barbaris - - - fuisset, post Constantini tempora, occupatum, ereptumque Romano imperio, cui ecclesiæ hæres successit, a Christianis Regibus ecclesiæ Romanæ, cui debebatur, restitutum fuerit.* Quod, inquit, *de Hispania luce clarius est cet.* Hæc Hildebrandus ad Salamonem. Geysam vero Regem, in gemina pariter epistola (n), hortatur, ut in fide, Pontifici-

K

(m) BARONIUS *Annal. eccles. Tomo X. ad a. 1000. num. 20.* Eandem ipsam epistolam, crambe recoctâ, exhibet, *Tomo XI. a. ad 1074. num. 82.*

(n) Fragmenta hæc literarum Gregorii, posterioris nempe ad Salamonem, utriusque vero ad Geysam, IOH. BODINVS adfert, *De republica, cap. 9.* Ex Bodino allegantur a SCHOEDELIO, in *Disquisit.*

tificibus debitâ, melius, quam consanguineus suus Salamon, perfaret, notum ei esse, adferens, *regnum Hung.* - - - *nulli Regi alterius regni subijci debere, nisi sanctæ & universali matri ecclesiæ Romanæ* cet. Et iterum, *Verum*, inquit, *ubi correpto dominio nobili, b. Petri apostolorum principis, cuius regnum esse prudentiam tuam non latet* cet. His præcipuis Gregorius prædidiis utitur; nam cetera literarum ipsius dictatoriæ tantummodo voces, præque fraudis lemures sunt. Habeo vero, quod moneam, priusquam rationes Pontificis probemus. Nullam hic coronæ, Roma in Hungariam missæ, nullam regii fastigii, ad quod Stephanum Pontifex evexerit, nullam apostolici Regis cognominis, & crucis, velut apostolatus symboli, Hungariæ Regibus collatæ, mentionem reperias. An vero tam invidenda beneficia, tam commodo loco, quo cum maxime exprobranda erant, Gregorius, pro animi elatione, tacuisset, si sua jam ætate fabula nata ac credita esset? Beneficia certe ista commemorando fortius coarguisset Reges, officii sui oblitos, quam hæreditatem imperii Romani obtendendo. Vana persuasio ac deridenda! Quasi eundem imperii dominum esse oporteat, qui urbis est: & hæredem imperii, qui ad urbis dominum mille artibus est grassatus.

Refutationis
continuatio.

§. 65. Jus, ex donatione Stephani exsculptum, precarium est. Legendarius ipse CHARTVITIVS, suas ad curiæ Romanæ palatum fabulas componens, donationis istius ne indicio meminit. Nulla tantâ Stephani erga Pontificem Rom. observantia usquam elucet, cuius impulsu seque suaque illi devovisset. Nisi forte INCHOFERO credulas aures accommodemus, narranti, reverentiam Stephani erga Pont. Rom. tam fuisse servilem, ut, ad nomen Pontificis, caput operiret, inque pedes provolveretur (*). Illicet, qui semel veritatis limites transilire instituit, eum graviter oportet esse fabulatorem! Ne vanum quidem illud filicernium, CHARTVITIVS, in Legenda sua, ad eum modum deliravit. Rex Stephanus autem, filium Emericum, in *Institutione regia*, ad honorem regni

fit. hist. polit. de regno Hung. pag. 147. sq. ex edit. Behamb, aliisque compluribus. Sed integræ Gregorii literæ ad Geyslam scriptæ, quærendæ sunt in HARDVINI *Conciliis, Tomo VI. parte I. pag. 1310. & pag. 1316.* Alteram ad Salamonem nusquam adhuc inveni.

(*) INCHOFER in *Annal. eccl. regni Hung. ad a. 1002. pag. 271.*

regni sui Pontificibus impertiendum exerte cohortans, Pontificem Rom. ne verbulo commemorat. Catholicæ fidei observationem eidem injungens, & Christi ad Petrum apostolum dictum illud, Matth. XXI. ad quod, tanquam ad sacram ancoram, Pontificibus confugere solumne est, id quod & Gregorius, in altera ad Geysam epistola, joculari argumentatione, facit, explicans, *per petram Christum, per ecclesiam, in petra edificatam, gentem electam & divinam*, non hierarchiam, sub uno visibili capite, cum membris suis visibilibus, florentem, potentem splendidam & dominantem intelligi vult (o). Falso Salamonem Regem defectionis a curia Rom. Gregorius accusat, & multo falsius, quod ad Imperatoris Rom. auxilium confugerit, reprehendit. Ante Salamonem enim idem fecit Petrus Rex, a suis ex Hungaria deturbatus, vectigal Imperatori pactus, si se in regnum reduceret. In quo pacto adeo nihil reprehendendum invenerunt ejus temporis Pontifices, ut etiam Leo IX. Andreæ Regem, a quo Petrus regno iterum exutus fuit, solícite per nuncios monuerit, ut ne vectigal Imperatori pendere recusaret. Ipse quoque Papa, ut id Regi persuaderet, primum in Germaniam, hinc, comite Imperatore, in fines usque Hungariæ profectus est. Sed surdo Andreæ fabulam narravit, reque infecta Imperator & Pontifex redierunt (p). En specimen obedientiæ, a priscis Hung. Regibus Pontificibus Rom. præstita! Quam ob rem, contrariis his factis literæ Gregorii falsitatis & vaniloquentiæ sole meridiano clarius coarguntur, ut verissime a FRID. SPANHEMIO scriptum sit, *Istud vero, de accepto regno a Romana sede, vulgatum est circa tempora Gregorii VII. quando scripsit hic Pontifex, - - - a Rege Stephano regnum Hung. ut S. Romanæ ecclesiæ proprium, b. Petro, cum omni jure & potestate sua, oblatum & devote traditum* (q). Denique, Henricum Imp. post Petrum, vi & armis, in regnum restitutum, coronam & lanceam ad corpus b. Petri, Gregorius transmisisse scribens, coævis omnibus ignota loquitur. Unde vel INCHOFER ipse, *Nemo tamen, nisi fallimur*, inquit, *lanceæ & coronæ, ad corpus b. Petri missæ, meminit: ut id circo plus-*

K 2

(o) in *Institutione regia, ad filium Emericum, cap. 2;* quam vide locis ad §. II. allegatis

(p) vid. ELÉVRY *Histoire ecclesiastique* Tomo XII. pag. 595. & 596.

(q) FRID. SPANHEMIVS *Operum* Tomo I. col. 7502. sq.

vibus, in loco tam insigni, auctoritas Pontificis expendenda super sit (r). Liberrime vero, HERM. CONRINGIVS, Henricum III. Cesarem, inquit, Ovone devicto, lanceam ejus & coronam, pio adfectu, Romam misisse, non negaverim. At illum judicasse, Hungariæ regnum Papis debere, hoc profecto omni illi repugnat &c. Commenta hæc sunt hominis, qui hoc solum negotii sibi credebat datum, ut imperium Germanorum everteret, sibi autem, suisque posteris successoribus, dominatum aliquem divinum in omnem mundum compararet. Qualia proinde de omnibus pene regnis finxit, plurima sine rubore (s).

An Hungari latinos, in scribendo sermone vernaculo, characteres, statim post susceptam rel. Christ. adhibuerunt?

§. 66. Unus superat scrupulus, quod Hungari, contra exemplum aliarum gentium, Græcorum ministerio ad Christum adductarum, latinos, in scribendo sermone vernaculo, characteres, non græcos aut Cyrillicos, adhibuerunt. Verum, quis docere aufit adhuc, quo caractere patriam Hungari linguam, ætate Stephani, imo totis, a Stephani regni auspicio, seculis, scripserunt? Linguam quidem latinam Stephani jam temporibus, in publicis regni negotiis & diplomatis, Hungaris familiarem fuisse, S. illius Regis & successorum decreta literarumque tabulæ argumento suat. Quod non mirabitur, qui assiduum Hungariæ gentis cum occidentalibus commercium, quod per adfinitatem Imperatoris & Regis mutuum maxime omnium effloruit, totque nobilium familiarum in Hungariam transmigrationibus adeo stabilitum fuit, ut quotidianum evaderet ac perpetuum, ad animum revocare voluerit. Quid, quod tam variæ, tanque ab invicem linguis, moribus & institutis discrepantes, nationes, Hungarorum imperio ea jam ætate obnoxia, sub communes leges cogi, inque congruum corpus coalescere commode non potuerint, nisi unius linguæ vinculo. Eam vero hoc instituto deligi oportuit, cujus usus latissime pateret; qualis ex omnibus lingua tunc fuit latina. Enimvero fuisse tempus, quo Hungari sermonem vernaculum caractere scriberent Slavonico, fidem nobis faciunt, quæ THVRÓCZIVS, BONFINIVS, OLAHVS, de literis Siculorum, in Transilvania, prodiderunt (t). Supervacaneum autem

Fuisse tempus, quo Hungari caractere scriberent Slavonico.

(r) INCHOFER in *Annal. eccl. regni Hung. ad a. 1000. pag. 263.*

(s) vid. CELEBERT. SCHMEITZEL de *Coronis*, in *Disc. pec. cap. VI. pag. 230.* Conf. B. SPENERI *Operis Heraldici part. spec. Lib. I. cap. IX. §. 17. p. 47.*

(t) THVROCZ. in *præfat Chron. pag. 1 & parte I. cap. ult. BONFINIVS Dec. I. lib. VII. NIC. OLAHVS in Attila suo cap. XVIII.*

autem puto, quod hoc loco moneam, characterem illum Slavonicum non esse, nisi græci cæspitem quandam: Siculos vero germanam esse Hungarorum progeniem; de quibus, more suo, id est, brevi, at accuratissime scripsit SAM. TIMON (u). Qui Siculi tenacissimi ab omni tempore fuerunt rituum & morum antiquorum; unde &, quos semel amplexi sunt scribendi characteres, eos constanter retinuerunt: ceteris Hungaris latinas, progressu temporis, literas adamantibus; forte quod celeri scripturæ eas judicarent utiliores, quodve, cum linguæ latinæ usu, eas potissimum sibi effecerint familiares. Literas illas Siculicas Vir Summe Rev. MATTHIAS BELIVS, in quem nihil tam præclare dici a nobis potest, quod non infra viri summi gloriam, domi forisque partam, consistat, viginti ante annos, singulari exercitatione, expromsit (x). Ante ipsum vero, labente ad finem Sec. XVI. eas in lucem protraxit JOH. THELEGDIUS, cum præfatione JOH. DECI BARONII (y). Has igitur si quis cum alphabeto Slavonico, quod, septem formis expressum, ANSELMVS BANDVRI exhibet (z), studiosius conferre voluerit, meam quidem opinionem, reperiet, non nullas cum characteribus Slavorum tantam similitudinem habere, ut non ovum ovo sit similis: aliæ leviter sunt inflexæ, fronte potissimum, a dextra versus sinistram converso: aliæ formæ, non diffiteor, diversæ. Cujus dissimilitudinis variæ adsunt rationes: Character enim Siculicus, licet sola hætenus alphabeti elementa divulgata sunt, non tamen ab omni diversitate immunis proferri potuit. Differt non nihil *Thelegdianus* a *Beliano*, iste a *Meieriano*, teste Summe Rev. BELIO (a). Nul- lum ego tamen vitii temere postulaverim. Nam cum Siculi, non calamo scriptorio, in papyro scriberent, sed ligneis baculis literas suas cultellis inciderent, fieri non potuit, quin molestissimus scribendi labor figuras pareret, alias aliis, magis magisque dissimiles. Sed neque apud Slavos characteres iidem semper manserunt, quod obvia apud auctores diversos exempla testantur. Unum obstat,

quod

(u) TIMON in *Imag. Hung. novæ* cap. X. pag. 97 sq.

(x) BELIVS de *vetere literatura Hunno-Scythica*.

(y) Exfile schediasma Msc. ex quatuor admodum plagulis constans, *Chr. Frid. Ayrmannus*, histor. in academia Giessensi Prof. Celeberr. ex bibliotheca B. Maji. jun. liberalissime mecum communicavit.

(z) BANDVRI in *Imp. orient. sive Ant. CPolitan.* Tomo II pag. 118. sq.

(a) BELIVS de *Vetere literatura Hunno-Scythica* pag. 25. sq.

78 *Quomodo Hungari ecclesie Latinæ sunt ad sociati.*

quod Slavi, Europæorum imitatione, a sinistra ad dextram, Siculi contraria ratione a dextra versus sinistram, literas suas, serinde ac orientales, coordinent. Huic vero argumento tum demum adsurgemus, cum quis antiquam, sive Hungarorum, sive Sicularum, scribendi rationem, vetusti alicujus codicis, fragmenti saltem antiqui, fide confirmaverit. Nam ex quo tempore de his literis inter eruditos differi coeptum est, nusquam amplius, præterquam apud Siculos, adparuere, neque ab istis jam scribebantur, sed sculpebantur. Proclive autem fuit sculptentibus, ob quamcunque laboris opportunitatem ordinem invertere. Nisi sit, ut, imitatione vetustæ suæ, e Scythia adductæ, scribendi rationis, Hungari literas Slavorum, cum eas adsciscerent, a dextra versus sinistram collocaverint.

Peroratio.

§. 67. Hæc erant, quibus initia religionis Christianæ inter Hungaros *ecclesie orientali* vindicaremus, dubiis ac fabulosis narrationibus non paucis, ad lucrum privatum accommodatis, de eadem fidelia deletis atque abolitis. Si quærendo magis, quam expressis scriptorum vestigiis insistendo, in nostro subinde argumento versati sumus, nihilo tamen minus fore confidimus, ut institutum nostrum a candidis rerum æstimatoribus adeo non reprehendatur, ut etiam gratissimum eis accidat. Si enim, qui omnem abs se veritatem ad Hungaros derivatam, sed & diadema, ipsumque adeo regnum, suo Hungaros beneficio consecutos, totumque illud se vicissim, in præmium collocatæ operæ, accepisse, quod feudi titulo Regibus conferrent, invidiosius jactant, nihil, quam leves conjecturas, imo opiniones aperte erroneas, ex antiquiore ævo proferre, ac testimoniis hominum, suarum partium studiosorum, sese suaque tueri, recentiorum denique, quos infelicium temporum superstitio in transversum egit, dicta allegare possunt; nobisne conjecturas nostras, suis semper rationibus communitas, expromere, ac conjecturis secus sentientium opponere, quas æqui inter se iudices conferant, ponderent, æstiment, nefas omnino fuerit? Fac denique conjectationes quasdam nostras non esse validiores, quam sunt illorum. At istæ, a tot annis, tot scriptoribus, tanto labore studioque elucubræ, non potuerunt hæcenus melius exornari & confirmari: nostræ, si suos nactæ patronos fuerint, incrementa & firmamenta acquirere in dies possunt stabiliora.